

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET SPLIT

DIPLOMSKI RAD

**EU INICIJATIVA “PAMETNI OTOK” I STAVOVI
STANOVNIŠTVA O NJENOJ PRIMJENI U
HRVATSKOJ NA PRIMJERU OTOKA BRAČA**

Mentor:

Prof. dr. sc. Ljudevit Pranić

Studentica:

bacc.oec. Lucija Markusović

Split, Ožujak, 2018

SADRŽAJ:

SAŽETAK	4
SUMMARY	4
1. UVOD.....	5
1.1.Problem istraživanja	5
1.2.Predmet istraživanja	10
1.3.Istraživačke hipoteze.....	11
1.4.Ciljevi istraživanja	12
1.5.Metode istraživanja.....	13
1.6.Doprinos istraživanja	16
2. ODRŽIVI TURIZAM	17
2.1.Teorijski pregled učinaka turizma na odredište	20
3. DEFINICIJA INICIJATIVE “PAMETNI OTOK“	22
3.1.Razvoj inicijative „Pametni otok“	25
3.2.Definiranje osnovnih pojmova.....	29
3.3.Strategije inicijative „Pametni otok“	31
3.4.Projekti inicijative „Pametni otok“	34
4. MOGUĆNOSTI PRIMJENE NA OTOKU BRAČU	39
4.1.Profil otoka Brača	39
4.2.Moguća primjena strategija i projekata inicijative „Pametni otok“	41
5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	43
5.1.Opis statističkog uzorka i vremena provođenja istraživanja	43
5.1.1. Teorija kvalitativnih istraživanja	43
5.1.2.Statistički uzorak	46
5.1.3.Vrijeme istraživanja	51
5.2.Opis istraživanja	51
6. ISTRAŽIVANJE	52
6.1.Analiza i interpretacija prikupljenih podataka	52
6.2.Zaključci istraživanja.....	66
6.3.Testiranje hipoteza	75
6.4.Kritički osvrt na rezultate istraživanja	77

7. ZAKLJUČAK.....	79
LITERATURA	81
POPIS SLIKA I TABLICA	86
PRILOG 1: UPITNIK INICIJATIVE „PAMETNOG OTOKA“	87

SAŽETAK

Inicijativa „Pametni otok“ predstavlja inicijativu otočnih samouprava kojom se pokušava izraziti važnost iskazivanja značajnog ali nedovoljno iskorištenog potencijala otoka. Nastala je po uzoru na inicijativu „Pametni grad“ te sve više ističe važnost povećanja informiranosti lokalnog stanovništva o utjecajima na okoliš te njihovom individualnom djelovanju. Ističe se važnost promicanja održivog turizma, smanjenje masovnosti i dugoročno očuvanje okoliša i ostvarivanje bolje kvalitete života. Otok Brač je jedan od otoka sa iznimnim potencijalom ostvarivanja titule pametnog otoka te se ovim radom ispituje informiranost lokalnog stanovništva o inicijativi i njihova spremnost implementiranja u svakodnevnom životu i poslovanju.

Ključne riječi: *održivi turizam, inicijativa, pametni otok*

SUMMARY

The "Smart Island" initiative is the initiative of the self-government of the islands that seeks to emphasize the importance of expressing the island's significant but inefficient potential. It has been created on the example of "Smart City" initiative and it started to highlight the importance of increasing the knowledge of environmental impacts and individual action of the locals. It emphasizes the importance of promoting sustainable tourism, reducing mass tourism and achieving long-term environmental preservation as well as achieving better life quality. The island of Brač is one of the islands with a tremendous potential for achieving the title of a smart island and this thesis examines how ready and aware are the locals regarding implementation of „Smart island“ strategies in everyday life and business.

Keywords: *Sustainable tourism, initiative, smart island*

1.UVOD

1.1.PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Početak razvoja turizma na našim otocima je započeo uvođenjem parobrodskih linija između Malog Lošinja, Krka, Raba, Hvara i Korčule u prvoj polovici 19. stoljeća. Snažniji razvoj turizma na otoku Braču zabilježen je između dva svjetska rata kad su otočani postali svjesni mogućnosti svog otoka. To su iskazali osnivanjem Zadruga za promet stranaca 1923. godine u Supetru, Društva za uljepšavanje varoša i prometa putnika u Bolu te Društva za unaprjeđenje turizma u Sutivanu. Nakon drugog svjetskog rata dolazi do pada turizma na Braču i do rasta svijesti o važnosti infrastrukture te 50-ih godina 20. stoljeća dolazi do uvođenja struje te boljeg povezivanja naselja na otoku Braču. Jedino se problem vodoopskrbe riješio kasnije. 60-ih godina dolazi do izgradnje novih i proširenja postojećih smještajnih kapaciteta, pogotovo u Supetru i Bolu .(Kuveždić, 2001).

S obzirom da je taj razvoj predstavljao svojevrsan turistički procvat, stanovništvo na otocima je u turizmu vidjelo način za predstavljanje svoje kulture, načina života, gastronomskih delicija i olakšanja životnih uvjeta ostvarenjem financijske koristi.

Turizam na jadranskom arhipelagu je u zadnjih petnaestak godina dobio izniman zamah zahvaljujući sve boljoj trajektnoj povezanosti s otocima. U Supetru na otoku Braču čak i izvan turističke sezone ima najmanje pet polazaka i dolazaka trajekta iz Splita, dok u samoj sezoni zna biti i do petnaest dnevnih dolazaka i odlazaka. Rezultiraju velikom gužvom u gradu Supetru s obzirom da se povezanost otoka s kopnom najčešće realizira preko Supetra (Institut za turizam 2015). Takve aktivnosti vala turističkih tokova na otocima sa sobom su dovele i pozitivne i negativne rezultate.

Gledano s aspekta pozitivnih učinaka turizma na otoku Braču, kao najznačajniji se spominje doprinos gospodarskom razvoju prvenstveno kroz zapošljavanje radno sposobnog lokalnog stanovništva, rast i razvoj ugostiteljskih djelatnosti, kroz obnove i održavanja poljoprivredne i ribarske tradicije te sve kvalitetnije poboljšanje cjelokupne infrastrukture otoka. Cjelokupni razvoj otoka sve više počinje uvjetovati upravljanje resursima koje bi zadovoljilo ekonomske i socijalne potrebe otoka te očuvanje kulturne, ekološke i biološke raznolikosti (Zlata, 2010).

Otok Brač ima primjere tri oblika razvoja svojih naselja. Kao primjer lokalnog razvoja visoko ovisnog o masovnom turizmu ističe se naselje Bol koje je sve svoje aktivnosti usmjerilo u turističke svrhe pogotovo s pretjeranom i neprestanom izgradnjom smještajnih kapaciteta bez ikakvog prostornog plana. Bol je primjer nekontroliranog razvoja turizma na štetu očuvanja prostornih resursa i ukupne ekološke dimenzije održivosti. S druge strane imamo primjer stagnacije razvoja turizma u naselju Povelja koja nemaju nikakvu turističku ponudu. Kao zadnji i pozitivan primjer razvoja naselja treba istaknuti Postira koja su okarakterizirana različitost lokalne ekonomije i razvoja u smjeru održivog i odgovornog tipa turizma. Naime, Postira se mogu uzeti kao primjer naselja gdje se zbog turizma nisu napustili već postojeća industrija i gospodarstvo (Zlatar, Tonković, 2016). Kao naselje s tvornicom ribljih prerađevina Sardinom, uljarom, 3 hotela, 2 nogometna terena nemaju problem s nezaposlenošću, a još se dodatno bave i maslinarstvom i prodajom ulja, održavanjem, iznajmljivanjem i čišćenjem apartmana. Turizam nije preuzeo kompletnu koncentraciju lokalnog stanovništva, već su se oni kroz različitost lokalne ekonomije još više razvili. Jedan od načina je osnivanje obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Poticanjem općina se istaknula obitelj Biočin iz Postira koja posjeduje turističku vilu u uvali Lovrečina. U njoj turisti imaju mogućnost korištenja domaćih povrtnjaka za pripremu hrane te farme gdje mogu upoznati karakteristične životinje za naše podneblje (Šurjak, 2016).

Štoviše, turistički val koji je zahvatio otok Brač pozitivno je utjecao u smislu veće angažiranosti za oživljavanje postojećih kapaciteta (hoteli, apartmani, itd.), očuvanja identiteta svakog pojedinog naselja kroz usmjeravanje pažnje na njegovanje i ponosno prezentiranje gastronomije, krajolika, kulture i povijesti (Zlatar, 2010).

. Kao negativni utjecaji, ističu se sve veći pritisci na prostor i more. S obzirom da su negativni utjecaji postali sve veći, preostalo je istražiti koliko je stanovništvo otoka Brača spremno postaviti i provesti adekvatni sistem planiranja za očuvanje okoliša od utjecaja turista i samih otočana. Pritisci na prostor predstavljaju prodaju poljoprivrednih zemljišta i maslinika u turističke svrhe te pretjeranu izgradnju smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta bez uređenih prostornih planova. Upravo takvi potezi utječu na izgled samog naselja. Kao jedan od primjera tih pritisaka ističe se naselje Bol kojeg karakterizira masovni turizam i masovna izgradnja za pružanje potrebnih i željenih usluga svojim posjetiteljima te se javlja opasnost gubitka identiteta mjesta i ekološke dimenzije održivog razvoja. Kvalitativno istraživanje provedeno u 2015. godini je iskazalo niz svjedočanstava lokalnog stanovništva koji su istaknuli koliko su se neka područja Bola promijenila i uništila zbog izgradnje koja nije bila

pod kontrolom (Zlata i Tonković, 2016). Nadalje, pritisci na more se iskazuju u obliku sve većeg rasta nautičkog turizma i njegovog utjecaja na kvalitetu mora ispuštanjem fekalija i otpada. Upravo zato izgradnja marina predstavlja siguran vez za brodove ali također i urednu brigu o otpadu i fekalijama nastalom na brodu. Naime, naselje Milna u samoj uvali ima čak 3 marine među kojima je i ACI marina Milna koja ima plavu zastavu kao oznaku čistoće mora. Upravo zbog većeg prometa katamarana, trajekata koji se u sezoni povećaju, glisera i privatnih jahti i brodova treba se voditi računa o adekvatnom upravljanju i održavanju marina, uvala i brodova. Na području Općine Pučišća planirane su slijedeće morske luke: luka otvorena za javni promet u Pučišćima, industrijska luka u uvali Veselje u Pučišćima, Stipanska luka kao luka nautičkog turizma te turistički vez i sidrište (URBOS biro za prostorno planiranje, urbanizam i zaštitu okoliša, 2016).

No velik problem koji se nalazi u uvali Lučice u blizini Milne je ilegalna marina koja se sastoji od više od 60 vezova i nelegalnog pristaništa oko kojeg se ništa ne rješava. Upitno je koliko to područje nudi sve usluge vezane za odlaganje otpada i fekalija (Demark, 2017). Također većina uvala nema riješen sustav kanalizacije te se sve ispušta u more što znači da u turističkoj sezoni zbog povećane koncentracije ljudi, ispuštanje fekalija bude veće nego u ostatku godine. Od prošle 2016. godine kolektor je stavljen u funkciju u naselju Milna, dok su u Postirima i Pučišćima stavljeni već prije više od 20 godina. Također je 2011. godine izgrađen i kolektor u općini Selca koji je obuhvatio sva mjesta općine: Povlja, Selca, Sumartin i Novo selo (Općina Selca, 2011).

Otok Brač također pokušava riješiti problem odlaganja otpada. Naime već tridesetak godina otpad na otoku Braču se odlaže na odlagalištu „Kupinovića“ bez da ima središnje deponije i okolno područje. Grad Supetar se posebno usmjerio na rješavanje tog problema otvaranjem privremene kontrolirane plohe za odlaganje otpada i organizacijom reciklažnog dvorišta za potrebe zelenog otoka. Dodatna studija slučaja provedena je za prostor drugog deponija „Milovića“ za koju je utvrđena organizacija same lokacije te za koju se smatra da može zadovoljiti potrebe grada Supetra za narednih 15 godina (Institut za turizam, 2015).

Otoci sve više postaju glavni borci i protiv klimatskih promjena s obzirom da upravo oni među prvima doživljavaju razorne učinke na lokalne ekološke sustave i sredstva za život (Efthymiopoulos, 2016). Upravo zbog prevelike iskorištenosti resursa do kojih je počelo dolaziti i zbog lošeg vođenja turističkih segmenata na otoku, sve se više javlja potreba za

uvođenjem dodatnih zaštitnih mjera kako bi otoci zadržali upravo ono zbog čega su i privlačni.

Upravo tu na snagu stupaju razni koncepti kojima Europska Unija pokušava osvijestiti stanovništvo o štetnim utjecajima na okoliš, te tim putem zaštititi i očuvati otoke za buduće generacije. Naime riječ je o novonastaloj inicijativi koja je tek u procesu realiziranja.

Inicijativa „Pametni otoci“ je nastala na primjeru projekta Europske Unije pod nazivom „Pametni gradovi i zajednice“, te predstavlja potpunu inicijativu koja kao dodatni aspekt, jača sinergiju između prijevoza, informacijsko-komunikacijskih tehnologija i energetike uključujući također vodu i otpad (Trinajstić, 2017). Nastala je kao kulminacija niza aktivnosti među kojima je najznačajniji takozvani „Sporazum otoka“ (eng. Pact of islands). Upravo taj pakt predstavlja političku shemu uključenih otoka kojima je cilj uzdignuti se iznad klimatskih i energetske ciljeve EU za 2020. godinu. Danas broji 117 članova u Europi (Efthymiopoulos, 2016). Tako gledano, Pakt otoka nije projekt već proces koji pokazuje da otoci mogu biti na prvim linijama borbe protiv klimatskih promjena, a istovremeno stvarati rast, zaposlenost i napredak tijekom teških ekonomskih razdoblja (Coroyannakis, 2013).

Glavni cilj inicijative je uključivanje dionika lokalne zajednice u inovativne projekte koji će biti razvijeni na lokalnoj razini. Kao dodatna svrha ističe se postizanje održivog rasta, većih mogućnosti zapošljavanja i konkurentnosti, viših životnih standarda, opremanje opskrbe i transporta pametnijom tehnologijom, pri tome poštujući okoliš i kulturnu baštinu. Također se planiraju kreirati i nove financijske sheme primjenom novih inovativnijih metoda upravljanja.

Sama definicija pametnog otoka je povezana s implementacijom rješenja vezanih za infrastrukturu i prirodne izvore, pogotovo energije, prijevoza, mobilnosti, otpada i vode, zajedno s promoviranjem upotrebe inovativnih shema upravljanja i financiranja. Uvođenje najsuvremenijih tehnologija u kombinaciji sa kvalitetnim upravljanjem okoliša je ključna stavka stvaranja održivih gospodarskih aktivnosti na otocima (Efthymiopoulos, 2016). Politički okvir EU ističe važnost uspostavljanja suradnje na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini kako bi došlo do rješavanja klimatskih promjena.

Krajem prošle, 2016. godine kao jedan od otoka za pilot istraživanje, deklaraciju Pametnih otoka prvi u Hrvatskoj je potpisao i gradonačelnik grada Krka na istoimenom otoku. Upravo to nam pokazuje kako Hrvatska treba pojedince koji mogu prepoznati potencijal naših otoka. Sa statusom „Pametnog otoka“ mogli bi se pridružiti borbi europskih otoka za provođenje

održivih izvora energije i smanjenju utjecaja turizma i klimatskih promjena. Potpisivanjem deklaracije, otok Krk je postao prvi predstavnik u Hrvatskoj koji će promovirati elektromobilnost, transformaciju otoka korištenjem niza načina pravilnog gospodarenja otpadom, poboljšanjem vodnih resursa te očuvanjem izvornih vrijednosti otoka. Usporedno s tim, unaprjeđivat će se i različitost lokalne ekonomije iskorištavanjem posebnosti otoka te stvaranjem novih lokalnih poslova, provođenjem edukacija i osnaženja građana te poticanjem prelaska na dugoročne i održive načine obalnog i morskog turizma (Trinajstić, 2017). U Ožujku 2017. godine Deklaraciju su potpisali Grad Krk, Općina Baška, Općina Dobrinj, Općina Omišalj, Općina Punat, Općina Vrbnik, Grad Zadar (u ime otoka: Ist, Iž, Molat, Olib, Premuda, Rava, Silba), Općina Lopar, Grad Korčula, Općina Vela Luka, Općina Mljet, Općina Lastovo i udruga Buđenje s platformom Pokret otoka (Škrlec, 2017). Upravo to ukazuje na potencijal koji Hrvatska ima, a koji treba biti prepoznat i dobro iskorišten.

Kao dodatan problem hrvatskih otoka je nedostatak radnih mjesta u određenim djelatnostima zbog kojih mladi sve više napuštaju otoke i odlaze u gradove. Inicijativa bi mogla utjecati pozitivno i u tom aspektu s obzirom da bi se otok tehnološki povezao i digitalizirao te tako stvorio nova radna mjesta.

Lokalna zajednica kao skupina pojedinaca koji su u interakciji unutar određene okoline ima značajan utjecaj na sve aktivnosti i događaje vezane za njihovo mjesto stanovanja. Naime, lokalno stanovništvo predstavlja određenu destinaciju te njihova uključenost pri donošenju odluka može povećati njihov entuzijazam u poslovanju i provođenju određenih promjena i inicijativa. Kako bi se postigli pozitivni rezultati, lokalno stanovništvo ne bi trebalo imati ulogu pasivnog promatrača već aktivnog sudionika. S obzirom da zajednica obuhvaća sve institucije, poslovne subjekte i stanovnike određenog područja iznimno je važno dijeljenje resursa, informacija i pomoći jednako kao i uspostavljanje poslovnih odnosa između lokalnih poduzetnika i potrošača (Sablić, 2016).

Međudjelovanje lokalnog stanovništva i razvoja turizma predmet je istraživanja od strane niza teoretičara upravo jer predstavlja bitan aspekt za postizanje uspjeha. Većina njih tvrdi kako sudjelovanje lokalnog stanovništva za rast i razvoj gledano s aspekta turizma predstavlja iznimno bitnu stavku koja može povećati zadovoljstvo turista te dobit i zadovoljstvo lokalnog stanovništva. Teoretičari smatraju kako za uspjeh takvog suodnosa, zajednica treba biti educirana o prednostima turizma kako bi se povećala motivacija i želja za rješavanjem određenih problema. Započetim teorijskim raspravama otvara se mogućnost izbjegavanja

problema koje bi razvoj turizma mogao donijeti. Kako bi se osiguralo zadovoljstvo i jedne i druge strane, bitno je motivirati uključenost lokalne zajednice za najprihvatljiviju iskorištenost destinacije (Tosun, 2000). Međutim na otoku Braču još nitko nije ispitao razinu uključenosti lokalnog stanovništva u razvojnu inicijativu kao što je Pametni otok. Provođenje takvog istraživanja usmjerenog na uključenosti lokalnog stanovništva je iznimno bitna stavka i preduvjet uspješnosti.

1.2.PREDMET ISTRAŽIVANJA

Na temelju prethodno napisanog problema istraživanja, bitno je istaknuti i predmet istraživanja koji će se analizirati ovim radom. Naime, sam predmet istraživanja je ispitati spremnost lokalnog stanovništva za implementiranje i provođenje inicijative „Pametni otoci“ na otoku Braču.

Problem onečišćenja i narušavanja prirodnih ljepota na otocima je problem zadnjeg desetljeća do kojeg je došlo izrazito brzim razvitkom turizma, nemogućnošću lokalne zajednice da se nosi s brzim rastom turizma što je rezultiralo preopterećenošću resursa te nemogućnošću kontroliranja i nadgledanja cjelokupnog procesa. U tim periodima razvoja turizma, većina je gledala ostvarenje kratkotrajnih ciljeva zanemarujući dugoročnu održivost i kvalitetu. Upravo zbog toga, zadnjih par godina Europska Unija započinje s organizacijom inicijativa pametnih gradova i otoka kako bi osvijestila stanovništvo, ukazala na problem i ponudila određena rješenja.

Hrvatska, kao zemlja s 1244 otoka, otočića i hridi kao takva predstavlja odličan primjer zemlje koja bi trebala prihvatiti ovakvu inicijativu ukoliko se ona pokaže učinkovitom. Zbog ljepote prirode, plaža i otoka, svake godine Republika Hrvatska bilježi sve veće turističke posjete, kako domaćeg tako i inozemnog stanovništva. Kako bi se otoci očuvali od masovnosti dolazaka i njihovih aktivnosti, inicijativa “pametnog otoka” nudi načine očuvanja i zaštite.

Otok Krk je ostvario projekt električnih punionica kao dio dugoročne strategije za ostvarivanjem titule prvog pametnog otoka u Hrvatskoj. Aspekti, na koje se potpisivanjem Deklaracije grad Krk obvezao, usmjereni su na promoviranje elektromobilnosti i održivih načina mobilnosti, smanjenje problema s nedostatkom vode primjenom pametnih načina upravljanja vodnim resursima, smanjenje količine krutog otpada promoviranjem cirkularne

ekonomije jednako kao i na očuvanje karakterističnog prirodnog i kulturnog kapitala otoka. Također, lokalno stanovništvo otoka Krka nastavlja s procesom diversificiranja lokalne ekonomije i iskorištavanja specifičnosti otoka za stvaranje novih i inovativnih lokalnih poslova. Usmjereni su na jačanje socijalne uključenosti, edukacije, osnaženja građana te zagovaranja dugoročnih, održivih načina turizma na obali, moru i u unutrašnjosti (Trinajstić, M., 2017).

Krk je zasad jedini predstavnik otoka koji je potpisao deklaraciju “pametnih otoka” i to početkom 2017.godine te su smjernice i zadatci još u procesu provođenja.

Istraživanje koje će se provesti ovim radom će neizravno pokazati koliko je i u kojoj mjeri stanovništvo svjesno situacije na otoku i koliko je spremno na promjene do kojih bi moglo doći prihvaćanjem inicijative i potpisivanjem deklaracije pametnih otoka zbog potencijalne dugoročne dobrobiti.

1.3. ISTRAŽIVAČKE HIPOTEZE

„Hipoteza predstavlja specifičnu tvrdnju u obliku predviđanja, koja najčešće dovodi u odnos dvije varijable. Ona je zapravo privremeni, provizorni odgovor na pitanje, koji istraživanjem treba odbaciti ili potvrditi“ (Verčić, 2010).

U istraživačkom radu se postavljaju sljedeće hipoteze čije će se testiranje provesti i analizirati:

H1 - Program inicijative “Pametni otok” će biti pozitivno prihvaćen od strane predstavnika lokalnog stanovništva tj. ispitanika

Hipoteza H1 će se ispitati kroz niz otvorenih pitanja polu-strukturiranog dubinskog intervjua na temelju kojih će se saznati mišljenja i osjećaji ispitanika prema inicijativi. Kroz upoznavanje s temom dobit će se uvid u njihovo stajalište prema provođenju ovakvih projekata na otoku Braču.

H2 - Prihvaćanje provođenja inicijative od strane svih ispitanika, zaposlenih i nezaposlenih u turističkoj industriji, ovisi o financijskim troškovima koje nosi sa sobom

Ispitivanje hipoteze H2 će se provesti kroz niz pitanja tijekom razgovora s odabranim uzorkom iz lokalnog stanovništva. Pitanjima i razgovorom će se ispitati mišljenje ispitanika o ostvarivanju dugoročnih i kratkoročnih ciljeva, ušteda i troškova. Također će u unaprijed poslanim dokumentima biti predstavljene i mogućnosti financijske pomoći od strane Europske Unije koje inicijativa pokušava osigurati.

Ispitat će se također koliko je lokalno stanovništvo zaposleno u turizmu zadovoljno trenutnim procesima poslovanja te koliko su spremni napredovati uvođenjem bolje tehnologije i tehnološke povezanosti, korištenjem obnovljivih izvora energije te selekcijom otpada pri odlaganju.

H3a - Prihvaćanje provođenja inicijative ovisi o dobnoj strukturi ispitanika

Ispitivanje hipoteze H3a će se provesti na način da će izabrani uzorak varirati u dobnim skupinama uzimajući uzorak iz mlađe populacije, populacije srednjih godina i populacije treće dobne skupine. Ispitat će se mišljenja i osjećaji svih dobnih skupina jednako kao i njihova uključenost u poslove turizma. Tim putem će se dobiti uvid u razmišljanja različitih generacija o mogućim promjenama.

H3b –Prihvaćanje provođenja inicijative ovisi o uključenosti ispitanika u turizam

Ispitivanje hipoteze H3b stavlja naglasak na poslovanja ispitanika i povezanost s turističkom industrijom, bilo direktno ili indirektno. Ispitat će se njihova mišljenja o obujmu utjecaja promjena koje inicijativa nosi na poslovanje ispitanika.

1.4.CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Prilikom pisanja istraživačkog rada, određeno je nekoliko ciljeva samog istraživanja. Oni svi moraju biti ispunjeni i potkrijepljeni podacima.

Ciljevi ovog istraživanja su:

- Predstaviti inicijativu “Pametni otok” lokalnom stanovništvu na Braču i upoznati ih sa svim karakteristikama, prednostima i dugoročnoj dobiti

- Ustanoviti je li prema mišljenju ispitanika moguće postizanjem titule “Pametnog otoka” povećati prihode i konkurentnost otoka na tržištu te ostvariti veći broj turističkih dolazaka
- Ustanoviti koliko je stanovništvo svih dobnih skupina voljno prihvatiti i provoditi sve odrednice inicijative
- Predstaviti sadašnje stanje na otoku Braču
- Iskazati efikasnost inicijative “Pametnog otoka”
- Predstaviti neke uspješne primjere kojima lokalno stanovništvo pokušava pozitivno utjecati na održivost okoliša
- Dati konkretne prijedloge pomoću kojih se može poboljšati situacija na otoku Braču

1.5. METODE ISTRAŽIVANJA

Rad će se sastojati od dva dijela, teorijskog i empirijskog te će se oba međusobno nadopunjavati i isprepletati koristeći razne znanstvene metode. One će pomoći prilikom donošenja zaključaka i finaliziranja rezultata provedenog istraživanja.

Teorijski okvir će obuhvaćati učinke turizma na odredište te će prikazati trenutnu situaciju na otoku Braču. Postavljanjem teorijskih okvira pruža nam se mogućnost boljeg upoznavanja s trenutnim načinima poslovanja te njihovim mogućim promjenama nakon provedbe istraživanja.

Empirijski dio rada će omogućiti donošenje spoznaja i zaključaka na temelju iskustva putem činjenica do kojih smo došli provođenjem samog istraživanja. Empirijsko istraživanje će se provesti u obliku dubinskog razgovora kako bi se što bolje ustvrdila mišljenja i stavovi ispitanika. Uključivat će znatan broj pitanja na temelju kojih će se moći izvršiti analiza i zajedno s rezultatima, donijeti zaključak.

Intervju će imati polustrukturirani oblik što znači da će ispitivač imati podsjetnik s pitanjima o kojima želi razgovarati, ali će slijediti logiku razgovora i slobodu ispitanika, pazeći da su sve teme razgovora obuhvaćene (Verčić, 2010). Neka od pitanja će biti oblikovana po uzoru na prije provedene intervjuje određenih studija slučaja slične tematike. Kao primjer za oblikovanje uvodnih istraživačkih pitanja uzeti su primjeri iz završnog rada „Održivi razvoj turizma u mjestu Maslenica“ napisano od strane Mateje Šimičević (Šimičević, 2016).

Intervju kao oblik istraživanja predstavlja najbrži način dobivanja informacija od ispitanika na željenu temu. Polustrukturirani intervju koji će se koristiti u ovom istraživačkom radu predstavlja fleksibilniji oblik intervjuja koji ne koristi strogo formulirana pitanja te omogućuje prirodni tijek razgovora. Pitanja se unaprijed formuliraju i oblikuju u formi tema za razgovor dajući prostor ispitaniku za izražavanje vlastitog mišljenja, spontanog izjašnjavanja svojih stavova, osjećaja i razloga svojeg ponašanja prema predloženoj temi. U ovom obliku intervjuja, protokol služi kao baza na kojoj se intervju temelji omogućavajući ispitaniku slobodu pri postavljanju pitanja kako bi se dobio dublji uvid u priču svakog pojedinog ispitanika. Polustrukturirani intervju je prikladna tehnika za istraživanje stavova i mišljenja ispitanika o složenim i delikatnim pitanjima jer omogućuje dublje i preciznije ispitivanje (Barić, 2016).

Dubinski intervju s lokalnim stanovništvom će se provesti na otoku Braču u mjesecu Studenom 2017.godine. Odabrani ispitanici će biti iz različitih mjesta na otoku Braču kako bi se dobili rezultati koji obuhvaćaju predstavnike iz različitih dijelova otoka. Svi ispitanici će unaprijed biti upoznati s temom i svrhom ispitivanja, načinom bilježenja ispitanikovih odgovora, jednako kao i s trajanjem, datumom i mjestom provođenja. Sastavljena pitanja i dokument s osnovnim informacijama o inicijativi će biti dostavljeni prije provedenog intervjuja kako bi se ispitanici mogli pripremiti za razgovor. S obzirom da je riječ o polustrukturiranom dubinskom razgovoru, sva pitanja će imati popratna potpitanja nastala na temelju smjera u kojem intervju bude išao. Tim putem će se zadržati nepredvidivost pojedinih pitanja.

Odabir ispitanika za provođenje istraživanja će biti proveden vodeći se odabirom lokalnog stanovništva iz različitih mjesta na otoku Braču. Uzorak ispitanika će obuhvaćati stanovništvo koje posluje u industriji turizma, direktno ili indirektno te stanovništvo koje ne posluje u turizmu. Ispitanici poslovno vezani za turizam će odgovarati na sve tri skupine postavljenih pitanja, dok će ostali odgovarati samo na prvu i drugu skupinu. Ispitivani uzorak će obuhvaćati 16 osoba iz 4 različita mjesta obuhvaćajući različite dobne skupine u svakom pojedinom mjestu. Dvije osobe iz svakog mjesta će biti mještani koji se bave turizmom kako bi se moglo uvidjeti razmišljanje stanovništva koji direktno povezuju svoje poslovanje s turizmom. Za njih će biti pripremljena zadnja skupina pitanja specifičnog oblika upravo zbog njihove veće povezanosti s turizmom.

Intervju će se sastojati od tri grupe pitanja podijeljene na temelju informacija koje se žele dobiti. Sva pitanja će biti otvorenog tipa kako bi se ispitanici mogli detaljnije i slobodnije izraziti.

Prvi dio pitanja će se odnositi na dobivanje informacija o trenutnom mišljenju i informiranosti stanovništva na otoku Braču vezanom za turizam, stupanj zaposlenosti mladih, očuvanje okoliša i korištenje tehnologije. Ovim putem će se pokušati dobiti uvid koliko su svi ispitanici upoznati sa trenutnom situacijom i već postojećim projektima na Braču te kakvi su njihovi osjećaji i mišljenje o dotičnom.

Drugi dio pitanja će se usmjeravati na upoznatost lokalnog stanovništva s inicijativom „pametnog otoka“ te njihovom spremnošću implementiranja inicijative u njihove svakodnevne živote.

Treći dio pitanja će biti specifičnog oblika usmjerenog samo prema stanovništvu koje posluje u turističkoj industriji. Tim putem će se dobiti uvid u njihovo mišljenje o mogućim promjenama vezanim za prihode, konkurentnost, zaposlenost i sezonalnost.

Metode istraživanja koje se planiraju koristiti u istraživačkom radu su:

- **Metoda deskripcije** – postupak jednostavnog opisivanja ili očitavanja činjenica, procesa i predmeta u prirodi i društvu te njihovih empirijskih potvrđivanja odnosa i veza, ali bez znanstvenog tumačenja i objašnjavanja
- **Metoda apstrakcije** – metoda kojom se odvajaju nebitni od bitnih elemenata pojave ili predmeta istraživanja
- **Metoda konkretizacije** – metoda suprotna metodi apstrakcije; metoda koja predmet istraživanja konkretno shvaća kao realno jedinstvo općeg i posebnog
- **Metoda komparacije** - postupkom komparacije uočavamo sličnost ili zajednička obilježja (odnosno razlike) dvaju ili više događaja, pojava, objekata i sl.
- **Metoda dedukcije** - sustavna primjena deduktivnog načina zaključivanja u kojem se iz općih sudova izvode posebni i pojedinačni zaključci

- **Metoda indukcije** - sustavna primjena induktivnog načina zaključivanja kojim se na temelju analize pojedinačnih činjenica dolazi do zaključka o općem sudu, od zapažanja konkretnih pojedinačnih slučajeva dolazi do općih zaključaka
- **Metoda generalizacije** – metoda kojom se od pojedinačnih opažanja izvode uopćeni zaključci koji su realni samo ako imaju oslonac u stvarnosti
- **Metoda analize** – postupak znanstvenog istraživanja raščlanjivanjem složenih pojmova sudova i zaključaka na njihove sastavne dijelove i elemente

1.6.DOPRINOS ISTRAŽIVANJA

U svrhu pisanja ovog rada, provedet će se istraživanje koje će iskazati doprinos i potencijal otoka Brača kao budućeg “pametnog otoka”. S obzirom da ova inicijativa tek uzima zamaha među zemljama Europske Unije, tek nekoliko otoka je uzeto za pilot istraživanje. Među njima je i hrvatski otok Krk koji će predstavljati primjer svim hrvatskim otocima, uključujući i otok Brač. Ovaj diplomski rad će putem istraživanja dati uvid u spremnost lokalne zajednice na poduzimanje i provođenje mjera potrebnih za poboljšanje životnih standarda i stvaranja temelja za ostvarenje dugoročnih ciljeva.

Ovaj rad će kroz provedeno istraživanje upoznati lokalno stanovništvo s idejom projekta koji se polako počinje razvijati. S obzirom da je tek u svojim začetcima, istraživanje će omogućiti upoznavanje s temeljima inicijative, ciljevima koji se trebaju ostvariti i promjenama koje se moraju izvršiti. Rezultati će pokazati kolika je razina spremnosti stanovništva na promjene u načinima poslovanja i življenja. Dobit će se prikaz kolika je spremnost kratkoročnog žrtvovanja resursa, vremena i novca za dugoročni prosperitet i budućnost samog otoka.

2. ODRŽIVI TURIZAM

Turizam i održivost su dva pojma međusobno povezana i ovisna te zajedno čine krug u kojem utječu jedan na drugoga. Održivi turizam se kao pojam prvi put javio u 20.stoljeću te je definiran kao „razvoj koji zadovoljava potrebe današnjice, a pritom ne ugrožava potrebe budućih generacija“ (MVEP, Održivi razvoj).

Smatra se planiranom akcijom koja obuhvaća niz dugoročnih ciljeva koje ne uzrokuju uništenje okoliša već ističu ekonomske, društvene, ekološke i kulturne vrijednosti destinacije u kojoj se odvija. Jednostavnije opisano, održivi turizam predstavlja pametno korištenje turističkih resursa uključujući sva prirodna i kulturna bogatstva. Održivi razvoj turizma obuhvaća niz stavki koje se trebaju maksimalno poštovati i provoditi kako bi cjelokupni proces bio u mogućnosti provođenja i napredovanja (Dobrota, 2015).

Stavke koje se podrazumijevaju u održivom razvoju turizma:

1. Istovremeno očuvanje i korištenje prirodnih resursa, baštine i biološke raznolikosti
2. Očuvanje i poštivanje kulturne baštine, društvenih i kulturnih vrijednosti zajednice, tradicionalnih vrijednosti zajedno s visokim stupnjem tolerancije i međukulturalnog razumijevanja
3. Dugoročno planiranje unaprjeđenja gospodarskih prilika, smanjenje stope siromaštva zajedno sa stalnim doprinosima socijalnim prilikama u zajednici

Održivi turizam je moguće provoditi u svim destinacijama i gospodarskim subjektima. U Hrvatskoj je prisutan posljednjih desetak godina i to kroz niz edukacija, publikacija, konferencija te na Internet stranicama. Ponajviše se ističe važnost održivosti i očuvanja ruralnih područja te područja masovnog turizma. Iznimno je bitno zaštititi od devastacija te tako očuvati prirodne i kulturne resurse (Dobrota, 2015).

Postoje određeni uvjeti koji se trebaju zadovoljiti prije upuštanje u provođenje smjernica održivog turizma s aspekta iznajmljivača (Dobrota, 2015) .Uvjeti su sljedeći:

1. Ekonomski aspekti održivog turizma

- Ulaganje u samo područje na kojem se nalazi smještajni objekt, točnije vraćanje dijela profita zajednici kako bi se zaštitila kulturna i prirodna dobra
- Zapošljavanje lokalnog stanovništva (obuhvaća i samozapošljavanje)
- Kupovanje proizvoda od lokalnih proizvođača

2. Društveni aspekti održivog turizma

- Davanje preporuka gostima gdje da kupuju lokalne proizvode
- Podržavanje rada lokalnih udruženja koje doprinose zaštiti prirodne i kulturne baštine
- Usmjerenost na socijalnu osviještenost
- Izbjegavanje i odbacivanje usluga i proizvoda dobavljača koji provode testiranja na životinjama i iskorištavaju djecu

3. Ekološki aspekti održivog turizma

- Korištenje energije na što pametniji način (voda, električna energija., itd)
- Recikliranje materijala (staklo, papir, plastika)
- Provođenje ekološke politike u praksi
- Informiranost gostiju i zaposlenika o ekološkoj politici koja se provodi pri poslovanju

Smatra se kako utjecaj turizma na sam okoliš ima izniman potencijal te kako su prirodna i kulturna bogatstva najveći turistički kapital i izvozni proizvod (Dobrota, 2015).

U Hrvatskoj, 2016. godina se predviđala kao najbolju u smislu fizičkog prometa s više od 80 milijuna noćenja i zaradi koja se procjenjivala na čak 9,5 milijardi eura prihoda od turizma (Ževrnja, 2017). Upravo zbog takvih predviđanja i rezultata, od velike je važnosti da turizam bude održiv u svrhu očuvanja prirodnih bogatstava dobivenih na korištenje koja se trebaju ostaviti kao nasljeđe nadolazećim generacijama (Dobrota, 2015).

Kako bi se iskoristile sve prednosti koje turizam može donijeti, u Hrvatskoj se i dalje teži sustavnom razvoju turizma i kvalitetnoj poslovnoj strategiji. Kako bi se razbio stihijski turistički razvoj, tu nastupa održivi turizam. Hrvatska promatračnica održivosti turizma (eng. Croatian Sustainable Tourism Observatory; skraćeno CROSTO) je organizacija unutar

Instituta za turizam koja je primljena kao jedna od svjetskih mreža instituta za održivi turizam pri Svjetskoj Turističkoj Organizaciji (UNWTO) te je pokrenuta kako bi se pratio održivi razvoj turizma u Hrvatskoj.

Kako bi došlo do cjelokupnog rasta gospodarstva, očuvanja baštine i socijalno-kulturnih vrijednosti te rasta životnog standarda građana Republike Hrvatske, iznimno je bitno poticati održivi razvoj turizma. Kao dokaz da je Hrvatska na pozitivnom putu provođenja održivosti dokazuje konferencija Svjetske zelene destinacije gdje je čak 6 destinacija Republike Hrvatske ušlo u top 100 zelenih destinacija na svijetu među kojima su se našle Drniš, Pula, Mali Lošinj, Gorski Kotar, otok Krk i Delnice. Ovaj izbor pokazuje koliko je bitan suodnos javnog i privatnog sektora za održivi razvoj turizma (Dobrota, 2016).

Otok Brač ima sve predispozicije za razvitak i poticanje održivog načina turizma. Obogaćen je klimom koja je pogodna za razvoj poljoprivrede, prvenstveno maslina, vinove loze, a zatim i ostalih mediteranskih kultura. Uz poljoprivredu, turizam predstavlja jednu od najvažnijih gospodarskih grana te izvor prihoda. Pridonosi povećanju stope zaposlenosti, razvoju ugostiteljskih djelatnosti, unaprjeđenju poljoprivrednih kultura i ribarstva te poboljšanju otočne infrastrukture. Kao jedan od glavnih ciljeva razvitka turizma na otocima je smanjenje depopulacije koja je na Braču uzela zamaha zadnjih 30 godina. Mediteranska klima i ljepote krajolika su primarni cilj turističkih posjeta hrvatskim otocima. Upravo zbog toga se pokušava što više okrenuti održivom obliku turizma, kako bi se očuvao prvenstveni razlog samog posjeta a to su netaknutost, ljepota i čistoća okoliša (Zlata, 2010).

Kao jedan od pokazatelja da otok Brač sve više naginje održivom turizmu je i predstavljanje biciklističke karte otoka koja je predstavljena u Sutivanu prošle 2016. godine. Prije tri godine, Brač nije posjedovao niti jednu biciklističku kartu koja je zadovoljavala potrebne standarde. Od Travnja 2016. godine Brač službeno ima 25 biciklističkih staza dužine 1026 kilometara. Turističke zajednice otoka Brača smatraju kako će te biciklističke staze uvelike utjecati na produljenje sezone te da će rezultirati pozitivnim ishodima (Ministarstvo turizma, 2016).

2.1. TEORIJSKI PREGLED UČINAKA TURIZMA NA ODREDIŠTE

Turizam svojim sve većim razvitkom ima niz utjecaja na samu destinaciju u kojoj se javlja, počevši od ekonomskog, ekološkog, pa sve do kulturnog, obrazovnog, zdravstvenog, socijalnog, političkog i sportsko - rekreacijskog utjecaja. Naime, razvitkom turizma, razvija se i sama destinacija. Sve se više njeguju posebnosti, kultura i baština određene destinacije. Učinci turizma se prvenstveno očituju kroz turističku potrošnju, a ona se definira kao dio osobne potrošnje namijenjenoj zadovoljavanju potreba pojedinaca vezanih za turistička putovanja (Bakan, datum nepoznat).

S obzirom da turističke djelatnosti izravno utječu na okoliš, od iznimne je važnosti voditi računa o svim pozitivnim i negativnim aspektima. Postoje tri razloga zbog kojih turizma utječe na okoliš. Ti razlozi su:

1. Sve je veći broj ljudi koji više puta godišnje putuju na odmor
2. Treba postojati dobra koordinacija organizacije i mjera za prihvrat tolikog broja posjetitelja, usmjeravajući se na potrebe izgradnje novih smještajnih kapaciteta
3. Velik broj posjetitelja tijekom putovanja i u mjestu boravka utječe na sve elemente okoliša, od potrošnje vode i energije, sve do proizvodnje velike količine krutog otpada, emisija i otpadnih voda (Dnevnik, 2009)

Naravno, Hrvatsku kao turističku zemlju ne zaobilazi negativna strana velikih turističkih posjeta i njihovih utjecaja na okoliš. Dolazi do velikog prometa ljudi, prekomjerne izgradnje te opterećenja za infrastrukturu. Svemu tome ne pomažu nesređena odlagališta smeća, neuređena kanalizacija, problemi pri opskrbi vodom i zastoji u prometu. Kako bi se donekle osigurala zaštita okoliša doneseni su dokumenti Nacionalna strategija zaštite okoliša i Nacionalni plan djelovanja za okoliš za sve sudionike turističkog sektora (Dnevnik, 2009).

Tim dokumentima se ustvrđuju sljedeći prioriteti u zaštiti okoliša:

1. Ravnoteža pri razvoju turizma te zaštita i vrednovanje svih resursa
2. Smanjenje masovnosti i poticanje posebnih oblika turizma
3. Produljenje sezona raspoređivanjem sadržaja turizma tokom cijele godine

Turistička industrija se od ostalih razlikuje po većem interesu za zaštitu globalnog okoliša upravo zbog toga što same turističke destinacije, njihova kvaliteta i održivost ovise o čistom okolišu. Znatno dio turizma bi propao bez izvrsne kakvoće okoliša. Upravo zbog toga,

rješenje na ove probleme se pronalazi u održivom razvoju turizma. Kako bi se smanjio utjecaj turizma na destinaciju, rješenja se usmjeravaju na poticanje održivosti jer se zalaže za ispunjenje potreba današnjih turista i turističkih destinacija, no također poboljšava razvojni potencijal za budućnost. Ističe se važnost korištenja resursa u onoj mjeri u kojoj su zadovoljeni svi socijalni, ekonomski i estetski zahtjevi sudionika na tržištu. Tim putem se mogu stvoriti preduvjeti za ravnotežni razvoj kratkoročno i dugoročno te se stvara vrijednost za sve sudionike na tržištu (Dnevnik, 2009).

Kako bi se moglo reagirati na određene utjecaje turizma na destinaciju, trebaju se unaprijed prepoznati negativni i pozitivni utjecaji kako bi se negativni smanjili i potpuno eliminirali, a pozitivni ojačali.

Negativni utjecaji turizma na okoliš:

1. Onečišćenje vode
2. Onečišćenje zraka
3. Buka
4. Vizualna degradacija
5. Prenapučenost
6. Iskorištavanje zemlje
7. Ostali ekološki problemi
8. Degradacija prostora
9. Oštećenje povijesnih i arheoloških lokaliteta
10. Zbrinjavanje otpada

Pozitivni utjecaji turizma na okoliš:

1. Očuvanje značajnih prirodnih područja
2. Očuvanje povijesnih i arheoloških lokaliteta
3. Poboljšanje kvalitete okoliša
4. Unaprjeđenje okoliša
5. Poboljšanje infrastrukture

Kako bi se izmjerio i odredio učinak turizma na područje i okoliš koristi se određena metoda pod nazivom **Procjena učinaka na okoliš** (eng.Environmental Impact Assessment, skraćeno EIA). Pomoću ove metode se procjenjuju potencijalni utjecaji razvoja turizma ili nekog

projekta na okoliš. Koristi se za izbjegavanje nepoželjne degradacije okoliša i maksimiziranje potencijalne koristi. Dugoročno gledano, adekvatna infrastruktura je jeftinija od niza korektivnih aktivnosti do kojih može doći ukoliko se ne zadovoljavaju željeni uvjeti. To ukazuje na ekonomsku i ekološku isplativost metode procjene učinaka na okoliš.

Procjena učinaka okoliša na turizam ima dvije uloge:

1. Ukoliko se u blizini turističke destinacije provodi neki gospodarski projekt koji bi mogao imati negativne posljedice za okoliš, prije samog odobrenja je nužno provesti procjenu učinaka na okoliš kako bi se spriječilo smanjenje vrijednosti turističkog prostora. Uz provođenje ove metode, također se provodi analiza troškova i koristi kako bi se ukazalo je li projekt opravdan ili ne
2. Ukoliko dolazi do provođenja velikih projekata (npr. izgradnja turističkih resursa), nagli porast turističkih aktivnosti može dovesti do negativnih utjecaja na okoliš u razinama koje prelaze određene standarde ekološke kvalitete. Osim što utječu na samu ekonomsku osnovu, mogu također i smanjiti razinu kvalitete života lokalnog stanovništva te čak i utjecati na njihovo iseljavanje (Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Nepoznat datum).

3.DEFINICIJA INICIJATIVE “PAMETNI OTOK“

Inicijativa „Pametni otok“ predstavlja bottom-up pothvat europskih otočnih vlasti i zajednica. Sagrađena je i oblikovana nakon godina suradnje europskih otoka i nastoji prenijeti značajan potencijal otoka za funkcioniranje otoka kao laboratorija za društvenu, ekološku, tehnološku, političku i ekonomsku inovaciju. Inicijativa „Pametni otoci“ (eng. Smart Islands) je upravljana i koordinirana od strane mreže održivih grčkih otoka DAFNI koja obuhvaća lokalne i regionalne vlasti sa 44 grčka otoka (Smart Island initiative). Prvi forum inicijative Pametnih otoka je održan je u Lipnju 2016 godine.

Inicijativa kroz svoju deklaraciju želi postići da otoci postanu pametna i uspješna zajednica te zbog toga sve više podiže svijest o :

- klimatskim promjenama
- provođenju promjena na lokalnoj razini
- upotrebi pametne tehnologije koji će osiguravati optimalnu uporabu

- pametnom upravljanju resursima i infrastrukturom
- uvođenju održivog prometa
- smanjenju i recikliranju otpada
- jačanju socijalne uključenosti
- obrazovanju lokalnog stanovništva

(Regional Development agency Dubrovnik Neretva County, 2017)

S obzirom da intenzivna sezonska potražnja za uslugama ostavlja svoj utjecaj na resurse i infrastrukturu, inicijativa „Pametni otoci“ poziva na integrirani pristup upravljanju prirodnim resursima i infrastrukturama. Nastala je kao inspiracija na inicijativu „Pametni gradovi“ te ide jedan korak naprijed unaprjeđenjem međuodnosa između energetike, transporta i IKT-a gdje se dodavanjem segmenata vode i otpada izravno usmjerava na cirkuliranost ekonomije. Ovaj novi pristup predlaže da se kroz razvoj pametnih, integriranih rješenja zajedno s najsuvremenijom tehnologijom, otoci mogu pretvoriti u pametna područja koja pružaju veću kvalitetu života lokalnim zajednicama istovremeno pomažući da Europa postane održiva ekonomija (Smart Island Initiative).

Tablica 1: Ključna područja intervencije inicijative „Pametni otok“;

Izvor: izrada autora prema podjeli na <http://www.smartislandsinitiative.eu/en/index.php>, učitano 15.11.2017.

Kako bi se iskoristio potencijal otoka, od iznimne je važnosti prepoznati ulogu i ojačati kapacitete otočnih vlasti. Ukoliko dobiju na snazi, bit će u stanju osigurati optimalnu upotrebu infrastrukture i resursa postavljajući temelj za održivi rast otoka. Štoviše, otočne vlasti bi trebale spojiti snage s poslovnom zajednicom, civilnim i istraživačkim akterima kako bi se stvorio program razvoja koje bi pomogle otočnim zajednicama da napreduju.

Pametnim otokom se smatra onaj otok koji započinje nove klimatske putove boreći se za ublažavanje klimatskih promjena i prilagodbu kako bi došlo do održivog ekonomskog razvoja i visoke kvalitete života lokalnog stanovništva. Do takvih rezultata se planira doći provedbom pametnih i integriranih rješenja za upravljanje prirodnim resursima i infrastrukturom uz potporu informacijske i komunikacijske tehnologije (IKT-a).

Kao temeljni dokument inicijative smatra se Deklaracija Pametnih otoka koju su 27. Ožujka 2017. godine potpisali i hrvatski predstavnici hrvatskih otoka. Kao i sve ostale potpisnice, Hrvatska ima izrazito veliki potencijal sa svojim jedinstvenim otocima. Upravo zbog toga se pokušava postići pametno upravljanje koje uključuje ekološku poljoprivredu i proizvodnju, razvoj održivog turizma, pametno gospodarenje otpadom i dobru infrastrukturnu povezanost tokom cijele godine (Škrlec, 2017).

Potpisnice Deklaracije o pametnim otocima iz Republike Hrvatske su: Grad Krk, Općina Baška, Općina Dobrinj, Općina Omišalj, Općina Punat, Općina Vrbnik, Grad Zadar (u ime otoka: Ist, Iž, Molat, Olib, Premuda, Rava, Silba), Općina Lopar, Grad Korčula, Općina Vela Luka, Općina Mljet, Općina Lastovo i udruga Buđenje s platformom Pokret otoka (Škrlec, 2017).

Inicijativu su također podržali: Primorsko-goranska županija, Regionalna energetska agencija Kvarner, Regionalna energetska agencija Sjever (REA Sjever), Regionalna energetska agencija Sjeverozapadne Hrvatske (REGEA), Međimurska energetska agencija (MENE), Istarska Regionalna Energetska Agencija (IRENA) te brojni fakulteti i udruge civilnog društva (Škrlec, 2017).

3.1.RAZVOJ INICIJATIVE „PAMETNI OTOK“

Inicijativa „Pametni otoci“ se razvila upravo zbog toga što su otoci među prvima koji doživljavaju razorne posljedice klimatskih promjena na lokalne ekosustave i životne sredine. Život na otocima oduvijek je predstavljao visoke troškove prijevoza, izrazitu ovisnost o fosilnim gorivima, ograničene ekonomske različitosti i pristup tržištima. Upravo te ovisnosti promatramo kao otočne hendikepe koji se uz najsuvremeniju tehnologiju pokušavaju preokrenuti i pretvoriti u prednosti (Smart Island Initiative, 2017).

Slika 1: Prvi dio vremenske linije razvoja koja je dovela do stvaranja inicijative

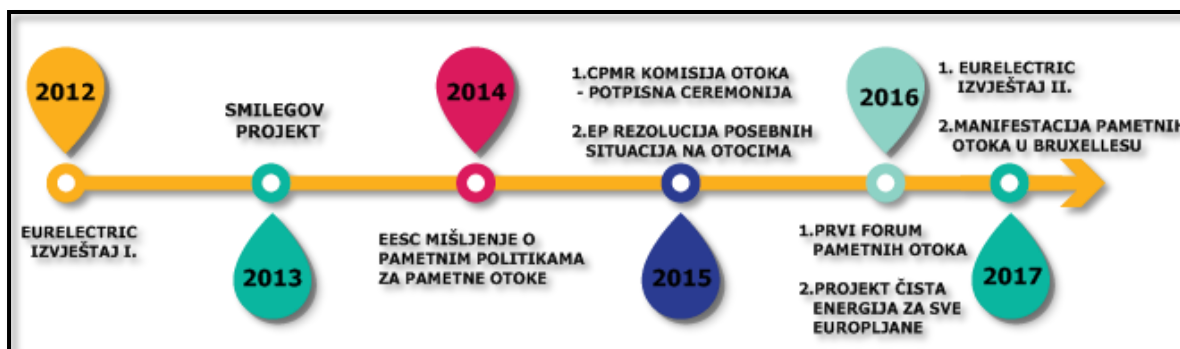
Izvor: izrada autora prema podjeli na <http://www.smartislandsinitiative.eu/en/history.php>

Korake koji su doveli do inicijative „Pametni otoci“ možemo podijeliti na 11 etapa koje su se odvijale kroz 11 godina:

1. Prva etapa seže u 1993. godinu kada je, osnovan od strane zapadnih otoka Shetland, Orkney, Madeire, Azora i Kanarskog otočja, na snagu stupio ISLENET, prva mreža otočnih vlasti koji su promicali održivu energiju i upravljanje okolišem. Kao takav, ISLENET je djelovao te i dalje djeluje pod političkim krovom Komisije Otočne Konferencije perifernih pomorskih regija skraćeno CPMR (Smart Island Initiative, 2017).
2. Druga etapa razvoja inicijative odvila se 2002. godine kada je Regionalni odbor (eng. Committee of the Regions) predstavio probleme kroz koje prolaze otoci Europske Unije. Tim putem se stavio naglasak na potrebu da se pri formuliranju politike i regulacija

Europske Unije uzme u obzir dimenzija otoka i njihova pozicija u relevantnim aspektima kao što su energija, transport, itd. (Smart Island Initiative, 2017).

3. Treća etapa stupa na snagu zajedno s Musotto deklaracijom 2007. godine. Naime Francesco Musotto je podnio Prijedlog za rezoluciju te tako predložio prilagođene mjere za niz izazova s kojim su se suočili europski otoci. Naglasak je stavljen na značajne otočne potencijale obnovljivih izvora energije te na poticaj održivih energetske projekata na lokalnoj razini. Musotto deklaracija je prihvaćena od strane Europskog parlamenta i tako predstavila neke od temeljnih koraka Inicijative koja je kasnije pokrenuta (Smart Island Initiative, 2017).
4. 2009. godina je obilježila četvrtu etapu u borbi za očuvanje otoka od utjecaja turizma. Te godine je predstavljen ISLEPACT projekt gdje je opća uprava za energetiku usmjerila poziv zainteresiranim partnerima na davanje prijedloga za razvoj „Pakta otoka“. Tim putem su se obvezujuća tijela na otocima pozvali na postizanje smanjenja emisije ugljikovog dioksida za minimalno 20 % do 2020. godine kroz razvoj Akcijskih planova održive energije otočja (eng. Island Sustainable Energy Action Plans, skraćeno iSEAPs). Pobjednički konzorcij je bio sastavljen od partnerstva između Krete, Cipra, otoka Egejskog mora, Malte, Sardinije, Kanarskih otoka, Baleara, Azorskog otočja i Madeire te vanjskih dijelova Škotske, Gotlanda i Samsoe. (Smart Island Initiative, 2017).
5. 2011. godine je, kroz službeno priznavanje političke inicijative europskih otoka „Pakta otoka“ od strane Europskog parlamenta, predstavljena peta etapa. Inicijativa je prihvaćena kao inicijativa Europske Unije koja se vodila paralelno sa Sporazumom gradonačelnika (Smart Island Initiative, 2017). Otočne vlasti koje su potpisale „Pakt otoka“ ušle su u angažman koji stavlja naglasak na ranjivost otoka prema klimatskim promjenama te ističe važnost energetske sigurnosti i smanjenja ovisnosti o uvozu goriva. Upravo taj angažman je podsjetio na visoke ekonomske, ekološke i kulturne vrijednosti najpopularnijih turističkih odredišta u Europi tj. europskih otoka (Smilegov Multilevel governance, datum nepoznat).

Slika 2: Drugi dio vremenske linije razvoja koja je dovela do stvaranja inicijative

Izvor: izrada autora prema podjeli na <http://www.smartislandsinitiative.eu/en/history.php>

6. Sektor elektroprivrede - EURELECTRIC predstavlja sektorsku udruhu elektroprivredne industrije sa podružnicama na nekoliko kontinenata. Trenutno ima više od 30 punopravnih članica koji predstavljaju elektroprivredu u 32 europske zemlje (Eurelectric,2018). Prvi Eurelectric izvještaj objavljen je 2012. godine te je pokazao potencijal otoka za testiranje najsuvremenijih tehnologija održivog razvoja koje pomažu tranziciji Europe u razdoblje s niskom razinom ugljika. Upravo taj izvještaj je obilježio šesti korak pri stvaranju temelja za Inicijativu „Pametni otok“ (Smart Island Initiative,2017).
7. Sedmi korak poduzet je 2013. godine kada je isporučen program Smilegov. Upravo taj projekt predstavlja strategije Pametnih otoka (eng.Smart Island Strategy). Isporučen je od strane 13 otočnih partnera koji rade zajedno u klasterima kako bi unaprijedili projekte održive energije kroz poboljšane razine upravljanja. Strategija naglašava potrebu uspostavljanja partnerstva među različitim dionicima kako bi se osigurala implementacija rješenja koja maksimiziraju postojeće sinergije između energije, otpada, vode, prometa i ICT-a te omogućuju razvoj održivih gospodarskih aktivnosti na otocima (Smart Island Initiative,2017).
8. 2014. godine izraženo je mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora (eng. European Economic and Social Committee - EESC) za Pametne otoke koje poziva na provedbu pametnih politika i razvojnih inicijativa na razini Europske Unije, te nacionalnih i regionalnih razina koji proučavaju specifičnosti otoka. Upravo to

podrazumijeva stručnu skupinu na otocima koja bi nadgledala politiku i uspostavu platforme koja bi se koristila za djelovanje na otocima (Smart Island Initiative,2017).

9. Deveti korak koji je svojim karakteristikama postao dio inicijative Pametni otoci obuhvaća dvije bitne stavke:
 - a. drugu potpisnu ceremoniju otočne Konferencije Perifernih Pomorskih Regija (eng. Conference of Peripheral Maritime Regions- CPMR)
 - b. rezoluciju Europskog parlamenta o posebnim situacijama na otocima

Održana je godišnja konferencija Komisije o otocima te CPMR obilježava snažan povratak otoka u Europskom Parlamentu. Paktom o otocima je došlo do pridruženja 41 novih članica, a danas se broji 117 članica. Nadalje, sve su se više počeli isticati otoci koji su pokazali izvrsnost na brojnim područjima kao što su turizam, promet, gospodarenje energijom, građevina, ribarstvo i poljoprivreda te su doveli do rasta pametnih i konkurentskih teritorija.

Također kao dio devete stavke, donesena je Rezolucija o Posebnim Situacijama na otocima (eng. EP resolution on special situations of islands) koja poziva na dnevni red europskih otoka popraćena Strateškim Okvirom Europske Unije s ciljem povezivanja instrumenata koji mogu imati velik teritorijalni utjecaj, te koja kao takva biva usvojena od strane Europskog parlamenta (Smart Island Initiative,2017).

10. Deseta i predzadnja stavka na vremenskoj liniji obuhvaća Prvi Forum Pametnih otoka i Projekt Čiste energije za sve Europljane. Prvi forum Pametnih otoka održan je, nakon godinama stvarane europske otočne obitelji, u Ateni 21. I 22. Lipnja 2016. godine gdje je mreža održivih grčkih otoka DAFNI bila domaćinom. Okupilo se 35 otoka iz 13 zemalja. Tijekom Forumu predstavnici otoka su započeli izradu Izjave o pametnim otocima, koje su trenutno lokalno potpisane od strane otočnih vlasti EU. U nedavnom Povjerenstvu za komunikaciju o čistoj energiji, cilj projekta „Čista energija za sve Europljane“ je da otoci pokrenu pilot inovativne projekte i tako potaknu na prijelaz na pametne putove uz smanjenje ugljika (Smart Island Initiative, 2017).

11. 20. veljače 2017.godine objavljeno je drugo izvješće EURELECTRIC-a pod nazivom „Prema energetske tranziciji na europskim otocima“ koja naglašava važnost otoka u

europskoj energetskej tranziciji. To izvješće poziva na stvaranje europskih okvira za otoke koji će nuditi rješenja o energetskej potrebama otoka, poticati njihov potencijal da budu dio testiranja inovativnih tehnologija i osnaženja lokalne otočne zajednice. Mjesec dana kasnije, 28. ožujka obilježen je snažan povratak otoka Europskom Parlamentu u Bruxellesu kako bi se predstavila Inicijativa „Pametni otoci“ i kako bi se prikazao njihov potencijal da se pretvore u pametna, uključena i uspješna društva za inovativnu i održivu Europu (Smart Island Initiative, 2017). Okupilo se preko 100 europskih predstavnika otoka. Tokom ovog događaja, deklaraciju „Pametni otoci“ kao temeljni dokument inicijative, potpisalo je 36 predstavnika iz Hrvatske, Cipra, Danske, Estonije, Francuske, Njemačke, Grčke, Italije, Irske, Malte, Portugala, Španjolske, Švedske, Nizozemske i Ujedinjenog Kraljevstva (Cyprus Energy Agency, 2017). Na konferenciji je također bio prisutan i Davor Škrlec kao predstavnik zelenih u Europskom Parlamentu. Potpisivanje od strane hrvatskih predstavnika predstavilo je velik korak za hrvatske otoke koji idu prema smjeru energetske tranzicije, korištenju pametnih tehnologija, obnovljivih izvora energije te smanjenju iseljavanja stanovništva (Škrlec, 2017).

3.2.DEFINIRANJE OSNOVNIH POJMOVA

DAFNI - mreža održivih grčkih otoka koja obuhvaća lokalne i regionalne vlasti sa 44 grčka otoka. Nastoji stvoriti prilike i podržati inicijative prema održivom razvoju grčkih otoka (DAFNI, 2018).

DG ENERGY predstavlja opću upravu za energetiku (eng. Directorate-General for Energy) te je usmjerena na stvaranje konkurentnog unutarnjeg tržišta energije za snižavanje cijena, razvoj obnovljivih izvora energije, smanjenje energetske ovisnosti i smanjenje potrošnje energije (European commission, 2018).

ISEAPs predstavljaju akcijske planove održive energije otočja (eng. Island Sustainable Energy Action Plans) (Pact of Islands, 2011).

CPMR predstavlja Konferenciju perifernih pomorskih regija (eng. Conference of Peripheral Maritime Regions). Usredotočuje se uglavnom na društvenu, gospodarsku i teritorijalnu

koheziju, pomorsku politiku te plavi rast i dostupnost. Europsko upravljanje, energetika i klimatske promjene i razvoj također predstavljaju važna područja djelovanja udruge (Conference of Peripheral Maritime Regions, nepoznat datum).

ECOSYSTEM-BASED ADAPTATION I INTEGRATED COASTAL ZONE MANAGEMENT predstavlja priznat proces za rješavanje trenutnih i dugoročnih primorskih izazova, uključujući klimatske promjene. Promiče strateško (dugoročno gledanje), integriran i prilagodljiv pristup planiranju i upravljanju obalnim područjem kako bi doprinio održivom razvoju obalnih područja (European Climate Adaption Platform, 2015).

INTEGRATED TERRITORIAL INVESTMENT je instrument koji omogućuje cjelovite aranžmane isporuke za ulaganja u više od jedne prioritetne osi jednog ili više operativnih programa. Financiranje iz nekoliko prioritetnih osi i programa može se uključiti u integriranu strategiju ulaganja za određeno područje ili funkcionalno područje (Urbact, 2014).

COMMUNITY-LED LOCAL DEVELOPMENT je termin koji koristi Europska komisija da opiše pristup koji tradicionalnu odozgo nadolje razvojnu politiku okreće naopako. Pod CLLD-om, lokalni ljudi uzimaju uzde i formiraju lokalno partnerstvo koje oblikuje i provodi integriranu strategiju razvoja (European Commision, 2013).

PLAVA EKONOMIJA predstavlja održivo korištenje oceana za ekonomski rast, poboljšanje životnih standarda i poslova te zdravlje oceanskog ekosustava (The World bank, 2018).

FOTONAPONSKA ELEKTRANA služi za proizvodnju električne energije iz sunčevih zraka (Struja iz prirode,datum nepoznat).

ANAEROBNA RAZGRADNJA- biokemijski proces u kojem se u anaerobnim uvjetima, bez prisutnosti kisika, kompleksni organski spojevi razgrađuju djelovanjem različitih bakterija. Predstavlja razgradnja prirodan proces koji se svakodnevno događa u prirodi (Osman, 2015).

3.3.STRATEGIJE INICIJATIVE „PAMETNI OTOK“

U Deklaraciji pametnih otoka kao temeljnom dokumentu inicijative ističe se usvajanje strategija izgrađene oko 10 područja (Commissione Europea, 2017):

1. Poduzimanje mjere za ublažavanje i prilagodbu klimatskim promjenama i izgradnju otpornosti na lokalnoj razini
2. Poticanje pametnih tehnologija za osiguranje optimalnog upravljanja i korištenja naših resursa i infrastrukture
3. Odmicanje od fosilnih goriva korištenjem obnovljivog izvora energije
4. Uvođenje održive mobilnosti otoka, uključujući električnu mobilnost
5. Smanjenje nestašice vode primjenom nekonvencionalnih i pametnih vodnih resursa
6. Postizanje titule teritorija bez otpada (eng. zero-waste) premještanjem u kružno gospodarstvo
7. Očuvanje prepoznatljivog prirodnog i kulturnog kapitala
8. Diversificiranje našeg gospodarstva iskorištavanjem unutarnjih karakteristika naših otoka kako bi se stvorili novi i inovativni poslovi na lokalnoj razini
9. Jačanje socijalne uključenosti, obrazovanja i osnaživanje građana
10. Poticanje alternativnog, dugogodišnjeg, održivog i odgovornog turizma

Strategije vezane za područje energetike:

1. Korištenje obnovljivih izvora energije, sunca, valova, vjetra, morskih struja
2. Smanjenje emisije ugljikovog dioksida (CO₂)
3. Smanjiti uvoz goriva i s njim povezane troškove
4. Decentralizirana proizvodnja i potrošnja energije poticanjem razvoja novih poslovnih modela
5. Povećanje energetske učinkovitosti zgrada (rasvjetu, grijanje i hlađenje) i infrastrukture (ulične rasvjete, itd.)
6. Promoviranje malih otoka kao pilot lokacije za napredne tehnologije na području energetike
7. Poticanje proizvodnje energije iz otpada korištenjem energije iz transporta i električnih vozila (Smart island initiative, datum nepoznat)

Strategije vezane za područje prometa:

1. Promjena omjera javnih i privatnih prijevoznih sredstava u korist održivih načina prijevoza usvajanjem novih navika automobila kao što su dijeljenjem automobila (eng. car-sharing) i korištenje zajedničkog prijevoza privatnim automobilima (eng. Car-pooling)
2. Renoviranje pješačkih staza i promoviranje pješaćenja i biciklizma
3. Poticanje sinergije između prometa i energetike (npr. poticanje trajekata da koriste alternativna goriva, korištenjem obnovljive energije u obalnim priključcima, itd.)
4. Razvijanje infrastrukture za brza putovanja između otoka koji su blizu obale ili unutar istog arhipelaga (eng. Island hopping) korištenjem električnih plovni vozila ili onih vozila koji kao pogon koriste LNG, metan ili hidrogen. Ta vozila bi bilo moguće upravljati autopilotom kako bi se smanjili troškovi i utjecaj na okoliš (Smart island initiative, datum nepoznat).

Strategije vezane za područje vode:

1. Poticanje nekonvencijalnog upravljanja vodnim resursima prikupljanjem i pročišćavanjem vode
2. Korištenje naprednih tehnologija kako bi se smanjili troškovi, minimizirali gubici vode i kako bi se riješio problem nestašice pitke vode na otocima
3. Promoviranje boljeg upravljanja izvorima vode na kopnu
4. Iskorištavanje već postojećih inovativnih pristupa kao npr. Ecosystem-based Adaptation i Integrated Coastal Zone Management za očuvanje morskih i kopnenih voda
5. Jačanje osviještenosti o prelasku na održivije ekonomske, turističke i poljoprivredne aktivnosti na otocima (Smart island initiative, datum nepoznat)

Strategije vezane za područje otpada:

1. Poticanje stvaranja društva bez otpada (zero-waste)
2. Uspostava prikupljanja, sortiranja, obrade i recikliranja otpada
3. Korištenje IKT tehnologije za nove tehnike upravljanja, otvaranja novih radnih mjesta i zaštite okoliša

4. Korištenje biomase za grijanje i transport
5. Promoviranje održive proizvodnje i potrošnje među lokalnim stanovništvom i turistima (Smart island initiative, datum nepoznat)

Strategije vezane za područje upravljanja:

1. Jačanje socijalne uključenosti građana povećanjem uključenosti u procese planiranja, odlučivanja i realizacije
2. Korištenje alata kao što su tzv. Integrated Territorial Investment and Community-Led Local Development Tool kako bi se javne intervencije približile realnim lokalnim i poduzetničkim aktivnostima
3. Poticanje društvenih inovacija i bottom-up inicijative (Smart island initiative, datum nepoznat)

Strategije vezane za područje informacijsko-komunikacijske tehnologije:

1. Osiguranje pametnih i održivih tehnologija na otocima za upravljanje infrastrukturom i prirodnim resursima
2. Pобољшanje digitalnih usluga na otocima kako bi se potaknuo razvoj poduzetništva, olakšao pristup tržištima i izvorima financiranja
3. Analiziranje digitalne nejednakosti na otocima i davanje jednake mogućnosti pristupa digitalnim uslugama svim otocima
4. Uključivanje IKT alata prilikom procesa donošenja odluka kako bi bili što demokratičniji (Smart island initiative, datum nepoznat)

Strategije vezane za područje gospodarstva:

1. Korištenje tradicijskog društvenog kapitala za razvijanje inovativnih načina kolektivnog financiranja kao što su javno-privatna partnerstva, zajednička financiranja i suradnje
2. Otvaranje novih radnih mjesta te smanjenje pada i starenja populacije diversificiranjem gospodarskih aktivnosti

3. Njegovanje razvoja poduzetništva i stvaranje preduvjeta za zapošljavanje mladih jačanjem međuodnosa između primarnog, sekundarnog i tercijarnog sektora (posebno turizma)
4. Razvijanje plave ekonomije stvaranjem strateških partnerstava tržišnih dionika i sveučilišta (Smart island initiative, datum nepoznat)

3.4. PROJEKTI INICIJATIVE „PAMETNI OTOK“

Prema Deklaraciji pametnih otoka napisani su projekti za par područja u 13 zemalja. Projekti Pametnih otoka obuhvaćaju sljedeća područja (Passas, 2016):

1. Hrvatska: Unije, Lastovo, Mljet, Krk, Korčula
2. Cipar
3. Danska: Samsoa; Aeroa; Farski otoci; Bornholm
4. Finska: Aland Otoci
5. Francuska: Korzika
6. Njemačka: Helgoland; Juist
7. Grčka: Kythnos; Lesvos; Kreta
8. Italija: Pantelleria; Lampedusa; Sardinija; Certosa
9. Malta: Gozo
10. Nizozemska: Texel; Ameland; Vlieland
11. Španjolska: Kanarski otoci
12. Švedska: Gotland; Öland
13. Ujedinjeno Kraljevstvo: Škotski otoci; Otok Wight; Otok Eigg

Projekti na području Hrvatske obuhvaćaju područja otoka Unije, Lastova, Mljeta, Krka i Korčule. Za svaki od otoka je napisano nekoliko projekata vezane uz neke od karakteristika koje se na otoku trebaju mijenjati.

Otok Unije

Otok Unije predstavlja otok u sjevernom dijelu Jadrana te su za njega napisana tri projekta, uključujući i načine financiranja te glavne aktere u provođenju i realiziranju projekata.

Tri projekta se javljaju pod nazivom:

1. Izgradnja postrojenja za desalinizaciju obnovljive energije
2. Fotonaponska elektrana
3. Edukativne pješačke i biciklističke staze

Prvi projekt na otoku Unije predstavlja izgradnju postrojenja za desalinizaciju obnovljive energije. Sredstva za financiranje projekata će, kao glavni akteri provođenja projekata, osiguravati javno poduzeće Hrvatske vode, komunalno poduzeće Cres Lošinj, REA Kvarner i Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost.

Drugi projekt se nalazi pod nazivom Fotonaponska elektrana koja bi trebala osigurati sigurnost opskrbe energijom i smanjiti gubitke mreže. Financijska potpora dolazi od strane javnog sektora Gorskog kotara i REA Kvarnera te su oni ujedno i glavni akteri provođenja projekta.

Treći i zadnji projekt na otoku Unije se usmjerava na edukativne pješačke i biciklističke staze. Predloženi projekti uključuju izgradnju pješačkih staza te posebnih staza za bicikle i električne bicikle. Financijska pomoć dolazi od grada Mali Lošinj te je uz njega glavni akter REA Kvarner (Smart island forum, 2016).

Otok Lastovo

Prema Deklaraciji za otok Lastovo osmišljen je samo jedan projekt pod nazivom „Sustav dijeljenja bicikla i električnog bicikla“. Na otoku Lastovu je već započeta implementacija sustava za dijeljenje bicikla. Trenutačno su postavljene dvije postaje za iznajmljivanje bicikla potaknutim fotonaponskim sustavom. U budućnosti se planiraju uključiti električni bicikli te proširiti biciklistička mreža na cijelom otoku. Financiranje je preuzela Općina Lastovo uz sufinanciranje Hrvatskog fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost, čime se osiguralo 80% sredstava. Kao glavni akteri uključeni u proces provođenja su Općina Lastovo kao glavni investitor projekta i Hrvatski fond za zaštitu okoliša i učinkovitost (Smart island forum, 2016).

Otok Mljet

Za otok Mljet su isplanirana tri projekta:

1. Projekt uvođenja električnih vozila i naplate infrastrukture u Nacionalnom parku Mljet i općini Mljet
2. Instalacija autonomnih ekoloških blokova
3. Centar za zaštitu prirode-Kulijer

Plan financiranja prvog projekta na otoku Mljetu javno je izradio Nacionalni park Mljet, Fond za zaštitu životinja i energetske učinkovitost Hrvatske te Ministarstvo zaštite okoliša i prirode Republike Hrvatske. Također se pokušavaju dobiti dodatna financijska sredstva od fondova Europske unije i Europskog gospodarskog prostora (EEA). Općina Mljet i NP Mljet su započeli s elektrifikacijom cesta i pomorskog prometa. Prva faza uključuje izgradnju dva polu-brza punjača, električne i plug-in vozila. Ove će aktivnosti nastaviti stjecanje novih električnih vozila i razvoj infrastrukture na principu punjenja. U fazi samog procesa razvitka projekta kao glavni akteri bili su NP Mljet, Općina Mljet, Sveučilište u Zagrebu te fakultet strojarstva i brodogradnje. U fazi provedbe su se uključili NP Mljet, Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost Republike Hrvatske i Ministarstvo zaštite okoliša i prirode Republike Hrvatske (Smart island forum, 2016).

Naziv drugog projekta na otoku Mljetu je Instalacija autonomnih ekoloških blokova koji su opremljeni solarnim pločama, malom vjetroturbinom i baterijom tako da su potpuno neovisni od mreže i mogu se nalaziti bilo gdje na otoku kako bi bili lakše dostupni turistima. U fazi provedbe projekta, kao financijska potpora ističu se fond NP Mljet, Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost Republike Hrvatske te Ministarstvo zaštite okoliša i prirode Republike Hrvatske. Također postoji mogućnost ostvarivanja potpore Europske unije i Europskog gospodarskog prostora (EEA). Kao glavni akteri u ostvarivanju ovog projekta ističu se : NP Mljet, Općina Mljet, DUNEA, Dubrovačko-neretvanska županija i Sveučilište u Zagrebu te Fakultet strojarstva i brodogradnje (Smart island forum, 2016).

Treći projekt na otoku Mljetu se naziva Centar za zaštitu prirode-Kulijer. Projekt se usmjerava na ponovno korištenje starog vojnog kompleksa u suvremenim istraživanjima i kao turističko središte za prirodnu i kulturnu podvodnu baštinu otoka Mljeta. Financiranje ovog projekta se omogućilo kroz potporu NP Mljet, Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost Hrvatske te financijska potpora Ministarstva zaštite okoliša i prirode RH. U

ovom projektu aktere dijelimo s obzirom na faze. U fazi razvoja glavnu ulogu su imali NP Mljet, Općina Mljet i Sveučilište u Zagrebu te Fakultet strojarstva i brodogradnje. Nadalje u fazi provedbe projekta partneri koji su sufinancirali projekt su bili NP Mljet, Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost RH te Ministarstvo zaštite okoliša i prirode RH (Smart island forum, 2016).

Otok Krk

Na otoku Krku su se također počeli provoditi tri projekta:

1. Anaerobna digestijska postrojenja za biogeni otpad
2. Smart Island projekt
3. Energetska akademija i Informacijski centar

Kao glavni akteri u provođenju sva tri projekta ističu se Energetska zadruga "Otok Krk", Ponikve Eko Otok Krk D.O.O. (općinsko poduzeće), REA Kvarner, PGC i otočne općine, LAG (Lokalna akcijska skupina) "Kvarnerski otoci". Za drugi i treći projekt kao akteri su se još pridružili i Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost Republike Hrvatske.

Financiranje prvog projekta planirano je putem javno privatnog partnerstva i energetske zadruge, dok drugi i treći projekt imaju sve zajedničke financijske ulagače. U njih ubrajamo energetska zadrugu "Otok Krk", Ponikve Eko Otok Krk D.O.O. (općinsko poduzeće), REA Kvarner, PGC i otočne općine, LAG (Lokalna akcijska skupina) "Kvarnerski otoci", Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost Republike Hrvatske (Smart island forum, 2016).

U svrhu provođenja prvog projekta, analizirani su svi važni parametri za izgradnju anaerobnog postrojenja biogenog otpada. Nadalje su se kontaktirali svi relevantni proizvođači biogenog otpada na otoku te detaljnije provode istraživanja kako bi se odredila količina dostupnih sirovina.

Kao dio provođenja „Smart island“ projekta predviđaju se optičke mreže za svaku kuću na otoku Krku, upravljanje projektima i javnom rasvjetom, GIS sustav, 8000 novih LED svjetla, web kamera, informacijski paneli, mjerni uređaji za čitanje, upravljanje automobilom, parkovi, punjači za električna vozila, električna vozila, skuteri i bicikli, certifikaciju i provedbu ISO 50001: 2011 (Smart island forum, 2016).

Treći projekt pod nazivom „Energetska akademija i Informacijski centar“ predstavlja središte koje će pružati informacije o obnovljivim izvorima, energetske učinkovitosti, zgrada, učinkovitog transporta, vode. Itd. Sve su aktivnosti povezane s idejom otoka neovisnog o energiji i otoka s nultom emisijom CO₂. To bi bio centar učenja za šire područje otoka, pa čak i kopna (Smart island forum, 2016).

Otok Korčula

Na otoku Korčuli se u sklopu inicijative pametni otoci provode dva projekta pod nazivom:

1. Energetska obnova kućanstava
2. Male PV biljke

U sklopu prvog projekta, u 2015. godini u kućanstvima na otoku Korčuli provedene su mjere obnovljivih izvora energije i energetske učinkovitosti. Obnova zgrada financirana je uglavnom privatnim sredstvima, ali je Hrvatski fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost i Dubrovačko-neretvanska županija sufinancirao projekte sa sredstvima koja su u prosjeku 50% investicije. Ukupna sredstva uložena u obnovu iznosila su oko 70.000 eura. Ovaj će proces nastaviti s implementacijom sustava pametnog upravljanja nakon obnove kako bi se optimizirale prednosti već postignute kroz mjere energetske učinkovitosti i obnovljive energije. Akteri uključeni u projekt bili su privatni investitori i vlasnici kućanstava. Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost i Dubrovačko-neretvansku županiju pomogli su pri sufinanciranju projekta (Smart island forum, 2016).

Drugi Projekt vezan je za korištenje obnovljivih izvora energije korištenjem malih PV sustava s baterijom i pametnim sustavom upravljanja. Već je jedno domaćinstvo služilo kao demonstracijsko mjesto gdje su osnovne potrebe kućanstava za električnu energiju koristile solarnu energiju. Ulaganje je uglavnom privatno, a dio financiranja pokriva Hrvatski fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. Glavni akteri prilikom provođenja projekta su bili privatni investitori i vlasnici kućanstva (Smart island forum, 2016).

4.MOGUĆNOSTI PRIMJENE NA OTOKU BRAČU

4.1.Profil otoka Brač

Otok Brač je treći najveći srednjodalmatinski otok u Hrvatskoj te zahvaljujući visini Vidove gore(778m), najviši među svim otocima. Širok je prosječno 10-12 kilometara, a dug 40 kilometara. Prostire se u smjeru istok zapad te cjelokupna dužina njegove obale iznosi 175 kilometara. Od kopna ga dijeli Brački kanala, od otoka Šolte Splitska vrata, a od Hvara Hvarski kanal. Njegovoj razvedenosti doprinosi niz dubokih uvala koje su jedna od razloga turističkih posjeta (Otok-Brač, Datum nepoznat).

Slika 3:Položaj otoka Brača

Izvor: http://www.tzo-pucisca.hr/wp-content/gallery/island-of-brac/map_brac.jpg; učitano 20.11.2017.

Kao najveće naselje na otoku ističe se grad Supetar na sjevernoj strani otoka. Svaka od općina ima nekoliko naselja u svojoj nadležnosti, a otok prema administrativnoj podjeli, ima 23 naselja i 8 općina.

Otok je podijeljen na 8 općina (Brač online, 2016):

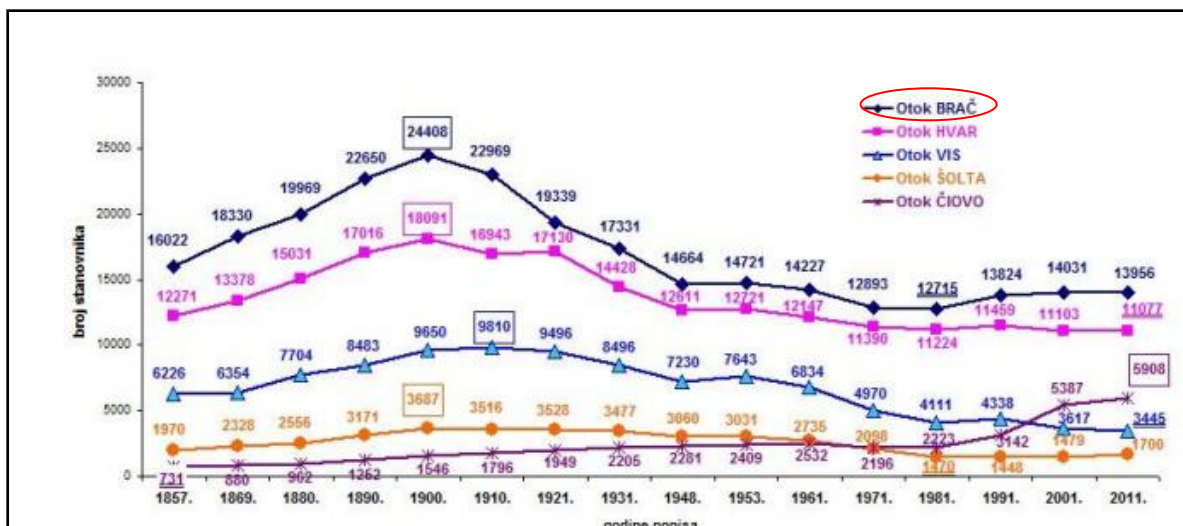
1. grad Supetra (Supetar, Mirna, Splitska, Škrip)
2. općina Bol (Bol, Murvica)

3. općina Nerežišća (Donji Humac, Dračevica, Nerežišća)
4. općina Postira (Dol, Postira)
5. općina Milna (Bobovišća, Ložišća, Milna)
6. općina Pučišća (Gornji Humac, Pražnica, Pučišća)
7. općina Selca (Novo Selo, Povlja, Selca, Sumartin)
8. općina Sutivan (Sutivan)

Na otoku se ne nalaze ni potoci ni rijeke već samo nekoliko manjih izvora slatke vode, oko 300 priobalnih izvora i vrulja koje imaju više ili manje slanu vodu. Karakteristični za Brač su i duboki kanjoni koje je usjekla rijeka Cetina kada je Brač bio dio kopna.

Klima otoka Brača se karakterizira kao mediteranska koju opisuju blage zime i topla ljeta. Također, otok Brač broji oko 2600 sunčanih sati godišnje te kao takav pripada najsunčanijem jadranskom području. Po broju sati nalazi se između Hvara i Splita. Prosječna zimska temperatura najhladnijeg mjeseca je između -3 i +18 stupnjeva, a najtoplijeg 24,5 stupnjeva, dok je prosječna temperatura mora ljeti 24 stupnja, a zimi 14 stupnjeva. S obzirom da na otoku nema neke veće industrije, zagađenje je minimalno (Otok-Brač, Datum nepoznat). Vodoopskrba otoka Brača je unutar regionalnog sustava Omiš-Brač-Hvar-Šolta te je primarni izvor pitke vode rijeka Cetina. Vodosprema „Brač“ pohranjuje svu vodu dospjelu s kopna (Institut za turizam, 2015).

Prema Popisu stanovništva iz 2011.godine, otok Brač je brojao 13 956 stanovnika te se najveći broj njih smjestio upravo u gradu Supetru koji je brojao 4 074 stanovnika. Priloženi graf prikazuje kretanje broja stanovništva kroz godine te ukazuje na valovita kretanja povećanja i smanjenja stanovništva. Naime, otok Brač je najviše stanovnika imao 1900.godine kad je imao 24 408 stanovnika. Nakon toga vidljiv je pad stanovništva sve do 1981. godine. U narednih 20 godina vidljiv je uzlazni smjer kretanja, sve do 2001. godine kada je broj stanovništva počeo opadati (Smoljanović, 2011).

Slika 4: Graf sa rezultatima popisa stanovništva od 1857. do 2011.godine na otocima

Izvor: <http://www.nzjzsplit.hr/zavod/images/vijesti/sluzbe/jz/TemeljneZnacajke.pdf>; učitano:21.11.2017.

4.2. Moguća primjena strategija i projekata inicijative „Pametni otok“

U Ožujku ove godine donesena je odluka sufinanciranja 43 razvojna projekta na otocima u svim jadranskim županijama i na poluotoku Pelješcu od strane Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije. Prema riječima ministrice Zalac koja je sudjelovala pri donošenju ovih odluka, godišnje fondovi EU i Ministarstvo regionalnog razvoja izdvajaju 130 milijuna kuna za razvoj otoka. Prisutna je velika zainteresiranost političkih vrhova za promicanje temeljnih odrednica inicijative jer smatraju kako otoci mogu dati izniman doprinos razvoju cjelokupnog gospodarstva kroz proizvodnju autohtonih i tradicionalnih proizvoda (Hina, 2017).

U Kolovozu ove godine premijer Hrvatske je najavio donošenje novog Zakona o otocima u koji će biti uvrštena inicijativa pametnih otoka. S obzirom da je financiranje ovakvih projekata uvijek prvo pitanje koje se postavlja, važno je istaknuti kako će Hrvatskoj na raspolaganju biti 80 milijuna eura iz EU fondova u svrhu povezivanja otoka. Potpomognuti tim financijama olakšava se planiranje provođenja projekata i strategija na otocima, pa tako i na Braču (Hina, 2017).

Prema temeljnim odrednicama Deklaracije o Pametnim otocima koje su se odnosili na 10 područja, otok Brač bi na nekim od njih mogao provesti određene mjere i započeti

pametno i odgovorno upravljanje otokom. Najvažnija stavka je širenje informiranosti, ideja, projekata i planova na cijelom otoku uključujući sva naselja. Prema provedenim istraživanjima vezanim za promjene na otoku Braču, najveći broj pronađenih informacija i podataka se usmjerava na područje Supetra i Bola koji su kao snažna turistička područja stvorili strategije razvoja turizma. Kao takvi su se također usmjerili na održivi turizam kao dugoročno rješenje. Svojim strategijama, koje planiraju provesti do 2020.godine, se usmjeravaju na smanjenje sezonalnosti, bolju valorizaciju ruralnog područja, podizanju kvalitete života lokalnog stanovništva te ekološku i ekonomsku održivost. Takvi načini razmišljanja i akcija bi se trebao provoditi u svim naseljima bez obzira na veličinu i broj stanovnika (Institut za turizam, 2015).

Strategije koje bi se mogle provesti na otoku Braču u bližoj budućnosti podrazumijevaju obavezno razvrstavanje otpada u svim naseljima te smanjenjem količine krutog otpada. Svaka kućanstva bi trebala imati različite kante za različite vrste otpada. Također, kao što je Brač već i počeo prepoznavati i provoditi, važno je iskoristiti sva bogatstva otoka kao originalno, inovativno područje te tim putem stvoriti nova radna mjesta na lokalnim razinama. S obzirom da je svaka strana otoka karakteristična za sebe, a tako i naselja, svojim bogatstvom, kulturom i običajima mogu negovati ono što ih čini posebnima. No najvažnija stavka, odakle sve kreće je informiranost i obrazovanost stanovništva o načinima očuvanja okoliša. Lokalno stanovništvo predstavlja glavne aktere u cjelokupnom procesu te njihova želja za takvim načinom života treba biti jaka. S obzirom da je lokalno stanovništvo Brača povezano sa zemljom, kršem i poljoprivredom, smatra se kako bi većina njih prihvatila određene promjene inicijative te uz financijsku potporu Europske Unije i samog Ministarstva okoliša pretvorila Brač u „pametni otok“. Također, uzimajući u obzir da otok Brač danas ponajviše živi od turizma, poticanje održivog i odgovornog turizma bi im samo išlo u korist jer si tim putem osiguravaju očuvanje glavnog razloga turističkih dolazaka i dugogodišnjeg ostvarivanja prihoda.

Projekti Pametnih otoka se usmjeravaju na točno određena područja ciljajući zasebne karakteristike i potrebne promjene s obzirom na otok. Gledano s tog aspekta, možda bi projekti za otok Brač obuhvaćali neka od već navedenih, uz dodatne projekte karakteristične samo za područje otoka Brača.

Neki od projekata koji bi mogli biti provedivi na otoku Braču su:

1. Sustav dijeljenja bicikla i električnog bicikla

2. Edukativne pješačke i biciklističke staze
3. Energetska obnova kućanstava
4. Centar za zaštitu prirode
5. Instalacija autonomnih ekoloških blokova

5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

5.1. Opis statističkog uzorka i vremena provođenja istraživanja

5.1.1. Teorija kvalitativnih istraživanja

Kvalitativna istraživanja predstavljaju vrstu istraživanja prema metodološkom pristupu. Naime, usmjerava se na onaj tip istraživanja gdje za donošenje odluka nije potrebno brojčano iskazivanje vrijednosti. Temelji se na opisivanju pojava odgovarajući na niz pitanja kao što su zašto, gdje, kuda, kada, itd. Ovaj oblik istraživanja se koristi ukoliko se detaljno žele opisati načini kontroliranja određenih kriznih situacija ili kako bi se uvidjele određene specifičnosti u usporedbi na slične situacije. Kvalitativna istraživanja imaju induktivan pristup pri provođenju istraživanja što znači da je glavni cilj razumijevanje načina na koji ljudi doživljavaju određene situacije. Također se prilikom istraživanja kreće od podatka prema stvaranju teorije čiji se zaključci ne poopćavaju već su karakteristični za određeno područje, određeno stanovništvo ili pak to određeno provedeno istraživanje. Glavna svrha kvalitativnih istraživanja je dublji uvid u samo tematiku i razumijevanje istraživnog problema. Zaključci se temelje na logici istraživača nakon analize provedenog istraživanja (Verčić, Čorić i Vokić, 2010).

Za provođenje kvalitativnog istraživanja, potrebno je voditi računa o par karakteristika:

1. Istraživač je prvenstveno zainteresiran za sam proces istraživanja, a tek onda za rezultate
2. Istraživač je glavni instrument prikupljanja i analize rezultata
3. Glavni naglasak u istraživanju je na značenju
4. Proces istraživanja podrazumijeva terenski rad i odlazak među ispitanike

5. Istraživanje je opisno
6. Proces zaključivanja je induktivan tj. od podataka prema teoriji i zaključku

Prilikom provođenja kvalitativnog istraživanja treba poštovati određene principe. Razlikujemo tri kategorije principa i niz principa za svaku kategoriju:

1. principi u planiranju nacrtu istraživanja
 - a. Istraživanje stvarnog svijeta
 - b. Fleksibilnost u nacrtu istraživanja
 - c. Svrsishodno uzorkovanje

U kategoriji principa u planiranju nacrtu istraživanja obuhvaćamo tri principa. Istraživanje stvarnog svijeta nam ukazuje na važnost provođenja istraživanja u stvarnim svakodnevnim uvjetima, bez ikakvog kontroliranja i manipulacije. Kao druga stavka ističe se važnost mijenjanja i prilagođavanja prilikom javljanja situacijskih promjena. Često se otkrivaju i slijede novi smjerovi istraživanja. Svrsishodno uzorkovanje nam ukazuje na ciljani odabir uzorka koji omogućuju dublji uvid i spoznaju problema, a ne poopćavanje (Verčić, Ćorić i Vokić, 2010).

2. principi prikupljanja podataka i terenskog rada
 - a. Kvalitativni podatci
 - b. Osobno iskustvo i uključenost istraživača
 - c. Empatična „neutralnost“ i otvorenost istraživača
 - d. Dinamična i razvojna perspektiva

U kategoriji principa prikupljanja podataka i terenskog rada obuhvaćamo četiri principa. Prvi predstavlja kvalitativne podatke koji se bilježe prilikom promatranja sudionika, omogućuju detaljnu i dubinsku informiranost o samom istraživanju. Kao druga stavka, važnost se stavlja na osobno iskustvo i uključenost istraživača upravo jer sam istraživač dolazi do izravnog kontakta sa sudionicima i njegovo osobno iskustvo je izrazito bitno za razumijevanje istraživanja. Kao treća stavka, pozornost se usmjerava na empatičnu „neutralnost“ i otvorenost istraživača gdje je od izrazite važnosti da je ispitivač neutralan, ne stavlja naglasak na svoje mišljenje i ne pokušava utjecati na odgovore; ispitivač treba biti

neutralan, otvoren, empatičan, osjetljiv, svjestan i susretljiv prema ispitanicima (Verčić, Ćorić i Vokić, 2010).

3. principi u analizi podataka

- a. orijentacija na jedinstvene slučajeve
- b. induktivna analiza i kreativna sinteza
- c. holistička perspektiva
- d. osjetljivost na kontekst istraživanja
- e. perspektiva ,analitička refleksivnost i vjerodostojnost istraživača

U trećoj kategoriji pod nazivom principi u analizi podataka ubrajamo pet principa. Prvi princip je princip jedinstvenosti koji predstavlja orijentaciju na jedinstvene slučajeve gdje je svaki slučaj jedinstven i osobit. Kao druga stavka javljaju se induktivna analiza i kreativna sinteza gdje se pozornost usmjerava na posebnosti podatka kako bi se otkrio uzorak, tema ili međusobna povezanost. Započinje se istraživanjem, traže se empirijske potvrde te se koriste analitički principi kako bi se na kraju oblikovali zaključci. Kao sljedeća karakteristika ističe se holistička perspektiva koja ukazuje na shvaćanje istraživanog fenomena kao složene cjeline čiji je fokus na međuovisnosti i sistemskoj dinamici. Četvrti i predzadnji princip u ovoj kategoriji predstavlja osjetljivost na kontekst istraživanja gdje se nalazi istraživanja smještaju u društveni, povijesni i vremenski kontekst. Kao zadnja stavka ove kategorije ističu se perspektiva i vjerodostojnost istraživača gdje istraživač iznosi vlastita iskustva, znanja i sigurnosti izražavajući se u prvom licu (Verčić, Ćorić i Vokić, 2010).

Prilikom provođenja kvalitativnih istraživanja mogu se javiti 3 vrste grešaka:

1. Holistička pogreška do koje dolazi kada istraživač činjenice promatra kao uređeniju cjelinu nego što ona zapravo jest
2. Elitistička pristranost koja se javlja kada istraživač precjenjuje i daje veći značaj onim podacima dobivenim od osobe višeg statusa
3. Urođenička objašnjenja koja se javljaju kada istraživač opisuje neku pojavu kao da je dio grupe koja se ispituje, a ne kao istraživač (Verčić, Ćorić i Vokić, 2010).

Prilikom provođenja kvalitativnih istraživanja najveći broj pogrešaka proizlazi iz javljanja pristranosti koja nije poželjna. Naime javljanje nepristranosti, tj. neobjektivnosti ne može rezultirati realnim zaključcima i rješenjima (Verčić, Ćorić i Vokić, 2010).

U kvalitativnim istraživanjima, broj ispitanika nije velik; odabire se manji broj koji ne dopušta poopćavanje, ali osigurava dubinsku analizu i kvalitetni rezultat. Ispitanici i istraživač čine cjelinu koja zajedno nastoji postići razumijevanje podataka. Ispitanici čestu sudjeluju pri procjenjivanju valjanosti opisa i tumačenja koje iznosi ispitivač (Verčić, Ćorić i Vokić, 2010).

5.1.2. Statistički uzorak

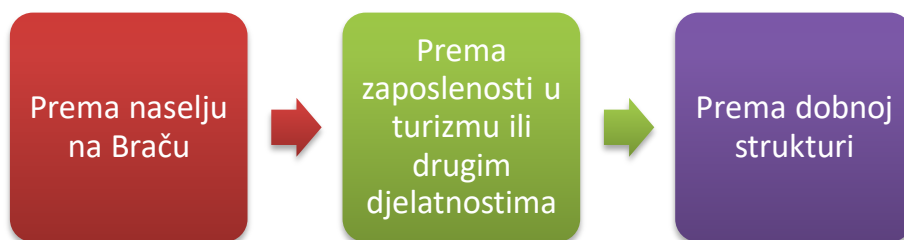
U kvalitativnim istraživanjima, istraživač samostalno i namjerno odabire ispitanike na temelju neke svoje odluke upravo zbog toga što oni posjeduju određene sličnosti, iskustva i mišljenja koja će pomoći za procjenu svrhe istraživanja (Verčić, Ćorić i Vokić, 2010).

Razlikujemo nekoliko tipova uzoraka u kvalitativnim istraživanjima:

1. Uzorci zasnovani na odluci istraživača
 - a. Uzorci odabranih slučajeva
 - i. Uzorak ekstremnih slučajeva
 - ii. Uzorak tipičnih slučajeva
 - iii. Uzorak slučajeva odabranih prema zadanom kriteriju
 - b. Homogeni uzorci
 - c. Heterogeni uzorci
2. Uzorak lančane reakcije
3. Kvotni uzorak
4. Mješoviti uzorak
5. Uzorak formiran konceptualno ili teorijski (Verčić, Ćorić i Vokić, 2010).

Uzorak odabran za istraživanje inicijative „Pametni otok“ i stavova stanovništva otoka Brača o njoj primjeni spada u uzorke slučajeva odabranih prema zadanom kriteriju istraživača. Naime za provedbu ovog istraživanja, postoji nekoliko kriterija koji su utjecali na odabir ispitanika. Ponajprije je važno istaknuti kako uzorak ovog istraživanja obuhvaća 16 ispitanika.

Kriteriji za odabir uzorka ovog diplomskog rada:

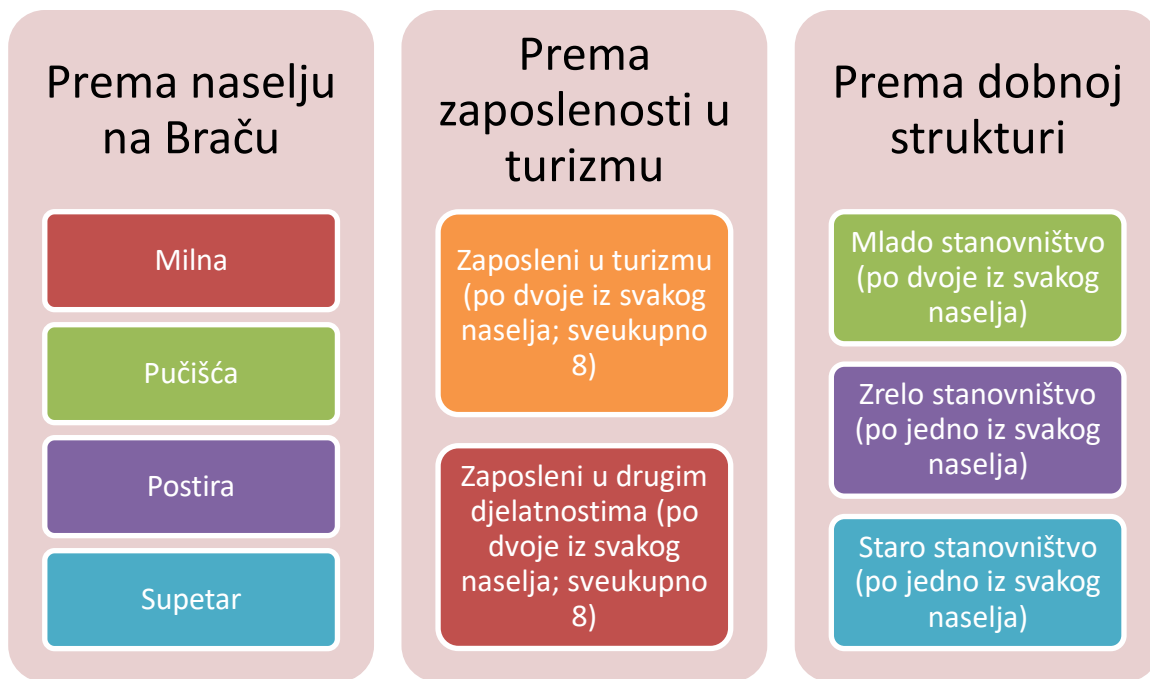

Slika 5: Kriteriji za odabir uzorka ovog diplomskog rada

Izvor: autor rada

Kriteriji odabira uzorka istraživanja:

1. Prvi odlučeni kriterij se odnosi na područja i naselja odakle će ispitanici biti te je na temelju toga odlučeno da od ukupno 16 ispitanika po četvero njih bude iz različitih mjesta na otoku Braču kako bi se donekle osigurao što veći prostorni obuhvat stanovništva i njihova informiranost neovisno je li riječ o malim ili velikim naseljima.
2. Drugi kriterij se odnosi na zaposlenost onog stanovništva u industriji turizma, direktno ili indirektno ili onog stanovništvo koje ne posluje u turizmu. Na temelju toga oni ispitanici zaposleni u turizmu će odgovarati na tri skupine pitanja dok će ostalo lokalno stanovništvo koje ne posluje u turizmu odgovarati samo na prve dvije skupine pitanja. Upravo zbog toga će od 4 osobe iz svakog mjesta, dvije biti oni mještani koji se bave turizmom kako bi se mogli donijeti zaključci na temelju njihove povezanosti s turizmom.
3. Treći i zadnji kriterij prilikom odabira uzorka se odnosi na dobnu strukturu ispitanog stanovništva. Naime kako bi se tema mogla pokriti i prema različitim dobnim vrijednostima u svakom naselju, dobna struktura će u svakoj grupi od četvero varirati i pokušavati pokriti što veće različitosti kako bi se moglo uvidjeti znanje i informiranost mlađih i starijih.

Slika 6: Karakteristike uzoraka istraživanja

Izvor: Autor rada

Pitanja za provedbu istraživanja su napisana kako bi se dobio što bolji rezultat i zaključak u prihvatanje ili odbacivanje hipoteza. Većina pitanja se mogu povezati s točno određenim hipotezama. Naime prvih šest pitanja te deseto, jedanaesto i trinaesto se odnose na upoznavanje s nekim temeljnim činjenicama svakog od naselja i otoka Brača. Lokalno stanovništvo je na temelju svog iskustva i znanja dobivenog životom na Braču odgovaralo na ta pitanja. Ona se ne odnose na niti jednu od hipoteza direktno, ali indirektno se povezuju s prvom hipotezom.

Pitanja koja se indirektno vežu za prvu hipotezu (H1) koja glasi: „Program inicijative „Pametni otok” će biti pozitivno prihvaćen od strane lokalnog stanovništva“, su :

- 1) Smatrate li da turizam preuzima kompletno vodstvo za ostvarivanje prihoda na Braču?
- 2) Što se dogodilo sa poljoprivrednim djelatnostima, ribarstvom? Smanjuje li se broj obitelji koji se bave time?
- 3) Kako bi u jednoj rečenici opisali otok Brač?
- 4) Koja je razlika života ljeti i zimi na Braču?
- 5) Gledano s Vašeg aspekta kako biste opisali suodnos Brača i turizma?
- 6) Smatrate li da postoji ravnoteža turističke ponude i potražnje?

- 7) Smatrate li da turisti na otoku Braču vrše pritiske na resurse?
- 8) Jeste li upoznati s nekim od projekata na otoku koji se zalaže za očuvanje okoliša; smanjenje krutog otpada itd.?

Pitanja koja se direktno vežu za prvu hipotezu (H1) koja glasi: „Program inicijative „Pametni otok” će biti pozitivno prihvaćen od strane lokalnog stanovništva“, su :

- 1) Koja je prva asocijacija koja vam padne na pamet na spomen dva pojma: otok Brač i zapošljavanje mladih?
- 2) Smatrate li da EU može pomoći s rješavanjem određenih problema i dobivanjem statusa eko otoka?
- 3) Smatrate li da Brač ima potencijala postati jedan od predstavnika pametnih otoka?
- 4) Biste li vi kao lokalni stanovnik prihvatili takve promjene? Smatrate li da bi time otok istovremeno zaštitio svoje resurse i ostvario veće prihode ?
- 5) Mislite li da bi se veći broj mladih zadržao na otocima?

Pitanja koja se vežu za drugu (H2) hipotezu koja glasi: „ Prihvaćanje provođenja inicijative od strane svih ispitanika, zaposlenih i nezaposlenih u turističkoj industriji, ovisi o financijskim troškovima koje nosi sa sobom“, su :

- 1) Smatrate li uvođenje tehnologije dobrodošlim ili se zalažete za njegovanje postojećih načina poslovanja?
- 2) Smatrate li da će taj status privući veći broj dobrostojećih turista?
- 3) Pod kojim uvjetima smatrate da bi lokalno stanovništvo bilo zainteresirano mijenjati načine poslovanja i života u svrhu očuvanja okoliša?
- 4) Smatrate li da bi ulaganjem u promjene određene poslovnice povisile cijene svojih proizvoda?
- 5) Smatrate li da bi status „Pametnog otoka“ privukao elitniju klijentelu te samim time doveo do ostvarenja većeg prihoda?
- 6) Koliko bi se zapravo vaše poslovanje promijenilo prihvaćanjem inicijative i što bi se sve promijenilo? Gledano kratkoročno i dugoročno, smatrate li to pozitivnim ili negativnim za uspjeh tvrtke i zašto?
- 7) Smatrate li uvođenje tehnologije dobrodošlim ili se zalažete za njegovanje postojećih načina poslovanja?

- 8) Ukoliko želite zadržati stare običaje s današnjim ritmom života i sa sveprisutnim rastom turizma smatrate li mogućim napredovanje u poslovanju?
- 9) Smatrate li da je stanovništvo spremno prilagoditi se potrebnim promjenama za provođenje inicijative na otoku?
- 10) Koliko bi se zapravo vaše poslovanje promijenilo prihvaćanjem inicijative i što bi se sve promijenilo? Gledano kratkoročno i dugoročno, smatrate li to pozitivnim ili negativnim za uspjeh tvrtke i zašto?

Pitanja koja se vežu za treću (H3a) hipotezu koja glasi: „Prihvaćanje provođenja inicijative ovisi o dobnoj strukturi ispitanika“, su:

- 1) Vi kao lokalni stanovnik biste li prihvatili takve promjene? Smatrate li da bi time otok istovremeno zaštitio svoje resurse i ostvario veće prihode ?
- 2) Smatrate li da je stanovništvo spremno prilagoditi se potrebnim promjenama za provođenje inicijative na otoku?
- 3) Koliko bi se zapravo vaše poslovanje promijenilo prihvaćanjem inicijative i što bi se sve promijenilo? Gledano kratkoročno i dugoročno, smatrate li to pozitivnim ili negativnim za uspjeh tvrtke i zašto?

Pitanja koja se vežu za treću (H3b) hipotezu koja glasi: „Prihvaćanje provođenja inicijative ovisi o uključenosti ispitanika u turizam“, su:

- 1) Smatrate li da bi status „Pametnog otoka“ privukao elitniju klijentelu te samim time doveo do ostvarenja većeg prihoda?
- 2) Smatrate li da bi se moglo utjecati na smanjenje sezonalnosti te na proširenje turističkih aktivnosti tijekom cijele godine?
- 3) Smatrate li da je moguće uz status „pametnog otoka“ povećati prihode i konkurentnost otoka na tržištu te ostvariti veći broj turističkih dolazaka?
- 4) Smatrate li da bi titula „Pametnog otoka“ smanjila masovni turizam?
- 5) Smatrate li da je stanovništvo spremno prilagoditi se potrebnim promjenama za provođenje inicijative na otoku?
- 6) Pod kojim uvjetima smatrate da bi lokalno stanovništvo bilo zainteresirano mijenjati načine poslovanja i života u svrhu očuvanja okoliša?

- 7) Smatrate li da bi ulaganjem u promjene određene poslovnice povisile cijene svojih proizvoda?
- 8) Koliko bi se zapravo vaše poslovanje promijenilo prihvaćanjem inicijative i što bi se sve promijenilo? Gledano kratkoročno i dugoročno, smatrate li to pozitivnim ili negativnim za uspjeh tvrtke i zašto?

5.1.3. Vrijeme istraživanja

Dubinski intervju s lokalnim stanovništvom se proveo na otoku Braču u mjesecu studenom 2017. godine. Provedeno je 16 intervju u 4 različita naselja. Svaki od intervju je trajao od 45 minuta do jednog sata ovisno o ispitaniku i razini njegove volje i znanja tijekom intervju. Jedini kriterij različitosti trajanja je bio ispitivanje lokalnog stanovništva koji su zaposleni u industriji turizma jer su oni odgovarali na 4 pitanja više od ostalih. Svi dubinski intervjui su se proveli kroz tri tjedna istraživačevog boravka na Braču. Prvi tjedan je provedeno istraživanje u naselju Milna, drugi tjedan u naseljima Pučišća i Postira, a treći tjedan u gradu Supetru. Uzevši u obzir 16 provedenih intervju koji su trajali do sat vremena maksimalno, cjelokupno istraživanje tj. dubinski intervjui su trajali oko 16 sati.

5.2. Opis istraživanja

Istraživanje provođenja inicijative „Pametni otok“ u Hrvatskoj na primjeru otoka Brača započelo je u mjesecu studenom 2017. godine te se provodilo u 4 naselja uključujući Milnu, Pučišća, Postira i Supetar. Svi ispitanici su odabrani od strane istraživača na temelju svojih karakteristika i mjesta zaposlenosti kako bi najbolje mogli dati odgovore na željenu temu. Svaki od ispitanika je prije intervju dobio dokument u kojem se ukratko opisuju projekti i strategije inicijative kako bi se upoznali s temom. Istraživanje je bilježeno zvukovnim snimanjem na mobitelu. Svi ispitanici su unaprijed bili upoznati s načinom bilježenja odgovora jednako kao i s trajanjem, datumom i mjestom provođenja. Svi intervjui su provedeni u ugodnom okruženju, neki kod kuće, neki u kafiću, bez puno ljudi u blizini kako bi se zadržala koncentracija i tok razgovora. Svi ispitanici su iskazivali svoje mišljenje te tako dali pogled sa svog stajališta, varirajući od dobnih različitosti do radnih mjesta. Oni ispitanici koji nisu zaposleni u industriji turizma su odgovarali na dvije grupe pitanja među

kojima je prva grupa predstavljala upoznatost stanovništva o trenutnoj situaciji, a druga grupa pitanja je bila usmjerena na inicijativu i mogućnost njenog provođenja na Braču. Od ukupno šesnaest ispitanika, osam ispitanika je zaposleno u turizmu te su oni odgovarali na jednu grupu pitanja više, točnije četiri pitanja više vezana za implementiranje inicijative na područjima turizma gdje su zaposleni. Svi ispitanici su bili opušteni tokom intervjua te zainteresirani za temu o kojoj se razgovara.

6. ISTRAŽIVANJE

6.1. Analiza i interpretacija prikupljenih podataka

Metode ispitivanja koje su se koristile za ovo istraživanje su se pokazale dobrim odabirom kako bi se došlo do željenih informacija:

1. Metodom deskripcije, ispitanici su opisali svoje iskustvo i odgovore te ju je i sam ispitivač koristio za opisivanje svojih dojmova na temelju neizravno dobivenih informacija.
2. Metoda apstrakcije se pokazala odličnom u onim trenucima kad su ispitanici davali dosta informacija među kojima je bilo onih koje nisu predstavljale važnost za istraživanje. Na primjer kad je ispitanik iz Milne (dob 70) govorio o ribarskoj zadruzi prije 50 godina te tek na kraju odgovorio na pitanje koliko se mladih danas bavi ribarstvom.
3. Metodom komparacije izvršena je usporedba dobivenih odgovora na temelju različite životne dobi, zaposlenosti u turizmu i razlike među naseljima te se pokazala dobrim pokazateljem za iskazivanje različitosti i sličnosti naselja.
4. Metoda dedukcije se provela na način da su se strategije na području vode, otpada, upravljanja, prometa, energetike, gospodarstva i informacijsko-komunikacijskih tehnologija predstavile ispitanicima kako bi se ispitalo njihovo mišljenje o provođenju u njihovim naseljima i općenito na otoku Braču. Za većinu odrednica, ispitanici su se izjasnili kako je za njih potrebna financijska pomoć i dulji vremenski period za prilagođavanje promjenama.
5. Metodom konkretizacije ovaj slučaj se shvaćao kao realno jedinstvo općeg i posebnog. Dok se opće jedinstvo odnosilo na općenito sve otoke koji su proveli ili tek planiraju provesti inicijativu „Pametni otok“, posebno jedinstvo se odnosilo na

posebnosti otoka Brača te njegovo lokalno stanovništvo i mogućnost provođenja na tom području.

6. Metoda generalizacije se provela na način da su mišljenja ispitanika uzeta kao mišljenja predstavnika cjelokupnog lokalnog stanovništva. Generalizacija se mogla provesti, ali se uvijek javlja isti problem zaključivanja zbog različitosti ljudi i njihovih razmišljanja, mogućnosti i volje za provođenje inicijative.
7. Zadnje dvoje metode istraživanja, analiza i indukcija, se odnose na proces analiziranja dobivenih odgovora i rezultata, te se uz pomoć indukcije došlo do općeg zaključka na temelju slučaja otoka Brača.

S obzirom da je ovo istraživanje bilo fokusirano na ispitivanje spremnosti lokalnog stanovništva za implementiranje i provođenje inicijative „Pametni otok“ na otoku Braču, analizu je najbolje početi iskazivanjem njihovog općenitog doživljaja otoka u par riječi. Temeljem provedenih intervjua s lokalnim stanovništvom vidljiv je sličan pogled na opisivanju Brača i situacije na njemu. Bez obzira na dobne razlike i povezanost njihovih poslova s turizmom, svi smatraju Brač otokom punim potencijala koji nikako da se skroz prepozna i iskoristi. Prvo pitanje koje je tražilo opis Brača u jednoj rečenici izazvalo je najveću početnu šutnju jer ispitanici nisu znali kako u jednoj rečenici iskazat sve aspekte Brača, pozitivne i negativne. Navedeni opisi su uzeti od jednog ispitanika iz svakog mjesta. Njihovi kratki i jasni opisi najbolje prikazuju koliko ispitanici smatraju Brač otokom nerealiziranog potencijala:

„Otok Brač, razvijen i nerazvijen.“ (Milna, J. 58)

„Veoma lijep otok s nedovoljno ponude za mlade te ovisan o ljetu.“ (Pučišća, S. 20)

„Zanimljiv otok s dosta industrije bez društvenih i sportskih sadržaja za mlade.“ (Postira, K. 27)

„Otok koji ima sve da bi bio mali Dubai, osim ljudi sposobnih da to iskoriste, ukratko: neiskorišteno blago.“ (Supetar, G. 28)

Kao i na većini otoka, život ljeti i zimi se uvelike razlikuje. Kroz svaki opis ispitanika uvidjelo se koliko se njihov život promijeni dva puta godišnje. Dok ljeti većina ispitanika

uživa u buđenju naselja, ima i onih koji više uživaju zimi bez previše buke i gužve na ulicama i rivi. Oni uživaju kad mir i tišina zavladaju mjestom.

„Zimi je nekako sve uspavano, nema ljudi, nema događanja, nema nikakvih okupljanja i druženja. Dućani rade kratko, to jest rano zatvaraju. Dok ljeti ima ljudi, događanja i svega što praktički zimi nedostaje. Al nekako ljudima i odgovara da je zima mirnija, malo da se odmore od vrema ljudi i sprema za novu sezonu.“ (Pučišća, S. 20)

„Da ti iskreno rečem, meni je draža zima. Nema gužva i buke. Ljeto se preživi, ne mogu reći da bude loše, ali ja više volim onaj smiraj zime.“ (Postira, M. 72)

„Bude to veselo ljeti, vrati se mladost sa fakulteta i škola, bude puno naših ljudi i turista. Nema nekih prevelikih gužva kao u Dubrovniku, al uvijek je prisutan „šušur“, nešto se događa, ima glazbe, restorani su otvoreni i puni, sve nekako živne.“ (Supetar, P. 74)

Gledano s aspekta poljoprivrednih djelatnosti i ribarstva, njihov položaj su svi opisali relativno slično. Po odgovorima je vidljivo da je u Pučišćima poljoprivreda zaživjela tek u zadnjih nekoliko godina, dok je u Postirima ribarska tradicija ostala očuvana od strane lokalnog stanovništva. U Milni i Supetru se nastavilo razvijati jedino maslinarstvo i vinogradarstvo kao poljoprivredna djelatnost. Dosta mladih, koji su i pokušali razviti posao ribarstvom, nisu uspjeli, zbog prevelikih troškova i malog početnog kapitala na temelju kojeg nisu mogli opstati.

„U Milni, nekim načinom ribarstva više nema, jer ovi mali brodovi koji idu u ribe uspiju prodati par riba, ali nije to neka velika stavka da bi previše podigla prihode. Sve su to ljudi koji imaju sedamdeset plus godina. Nema mladih baš. Bilo je dvoje mladih koji su uzeli jedan brod i htjeli su oživjeti ribarstvo, ali nisu mogli opstati. Ne znam koliki je bio njihov brod, ali nisu mogli podmirivati sve troškove tog posla. Povremeno idu u ribe, al sve to kao hobi jer imaju stalan posao, dok je ovo ribarstvo više sa strane kad uhvate vremena. Nije to više nikome stalna djelatnost. Od toga se nema nikakav radni staž. Prije je postojala ribarska zadruga pa je sve to bilo drukčije, imao se i radni staž i ljudi koji su radili su imali dovoljno za pokriti svoje troškove, a toga više nema. Ta ribarska zadruga se ukinula prije rata, 70ih. Ukinula se jer se

mladi kadar počeo obrazovati i nitko više nije ostajao na Braču. Odlazili su u škole u Splitu i rijetko koji su se vratili. Ljudi koji su iskusili taj teški život nisu htjeli i svojoj djeci istu sudbinu.“(Milna, L. 70)

„S ribarstvom se nitko ne bavi, a poljoprivrede ima dosta. Dosta ljudi se vratilo tome i obnovilo svoje maslinike. Prije su uglavnom bili oko kamena. Imali su beneficirani radni staž pa su ljudi veoma mladi odlazili u mirovinu i onda su se počeli okretati poljoprivredi kao rasonodi. Dosta maslinika se obnovilo i zasadilo. Ljeti bude postavljen i štand koji nudi maslinovo ulje, rakije pa eto ima još ljudi koji se time bavi.„(Pučišća, M. 46)

„Mislim da se čak povećao broj ljudi koji se bave poljoprivredom. A ribarstvo je standardno, ništa se nije baš promjenilo. Mi smo zbog Sardine dosta povezani s ribarstvom, a šta se tiče poljoprivrede, ima ta poljoprivredna zadruga koja ima poticaj i dosta mladih ljudi je u poljoprivredi. Tako da mislim da se čak u zadnje vrijeme i povećalo.“(Postira, K. 27)

„Šta se tiče ribarstva, ima obitelji. Ima tu na rivi brodica, oni se svi bave ribama, uglavnom u osobne svrhe. Što se tiče poljoprivrede, vinarstvo i maslinarstvo je zastupljeno. Gledano s aspekta domaćih proizvoda, kao npr. rajčice, toga nema baš. Jedino maslinarstvo preživljava jer je financijski isplativo.“(Supetar, G. 28)

Unatoč sezonalnosti i poslovnoj uspješnosti tokom ljeta, neki od ispitanika smatraju kako treba produljiti „poslovnu“ sezonu kako bi mladi i zimi imali siguran posao. Smatraju da ti poslovi ne moraju biti u turizmu, veću u industriji, trgovini i nizu drugih poslova.

„Bilo bi super imati poslove tokom cijele godine. Ali ljeti većina zaposlenika dolazi iz Slavonije, tako da jedno naselje tada može zaposliti i otočane i Slavonce. Zimi bi se trebalo usmjeriti na druge grane i povećati zaposlenost. Bar za one koji ne žele cijeli život ovisiti o ljetu i turizmu.“(Milna, M. 24)

„Svi spominju to produljenje sezone. Mislim, bilo bi lijepo da ima posla tokom cijele godine, ali turizam ne mora biti odgovor na sve probleme. Treba se usmjeriti i na druge grane kao što su industrije, dućani, domaće proizvodnje. Pa eto da tih poslova

ima kroz cijelu godinu. Turizam se već u nekim naseljima produžio na nekih šest mjeseci. Ja mislim da je to dovoljno dobro s obzirom da je prije tri do četiri godine sezona trajala samo tri mjeseca.“ (Postira, T.30)

Bitna stavka prilikom provođenja intervjua je bila upoznatost lokalnog stanovništva s nekim od ekoloških projekata i akcija kako bi se dobio uvid koliko su ti projekti dobro promovirani i koliko lokalno stanovništvo zna za njih. Neki od pozitivnih primjera utjecaja lokalnog stanovništva na održivi turizam je često čišćenje uvale i plaža, recikliranje plastičnih boca, korištenje održivih načina poslovanja u hotelskom naselju Supetrus u Supetru i Gavi u Milni gdje se koriste automobili na struju za prijevoz te se zalijevanje zelenih površina vrši pročišćavanjem već iskorištene vode. Također se dobio uvid koliko bi se u budućnosti trebalo usmjeriti na informiranost i obrazovanje lokalnog stanovništva za provođenje ove inicijative. Uspoređujući sva četiri naselja u kojima se istraživanje provodilo, vidljivo je kako jedino naselje Postira konstantno ulaže u razvoj. Dok u ostalim naseljima ispitanici znaju samo za akcije čišćenja podmorja i plaža prije početka turističke sezone, u Postirima je vidljivo cjelogodišnje ulaganje u čistoću podmorja, prohodnost putova i dobru razvijenost infrastrukture.

„Mislim da je bila akcija čišćenja starih putova. Također i ronioci prije svake sezone čiste uvalu Milne. Čuo sam da je i u drugim naseljima tako, ronioci se angažiraju za čišćenje podmorja. Napokon je u funkciju stavljen i kolektor za kanalizaciju nakon godina i godina čekanja. Prije bi usred ljeta more cvjetalo pa bi uvala izgledala prljavo. Sad je čisto i ovog ljeta nije bilo neugodnih mirisa u uvali. Možda dva puta kad je bila velika oseka pa je kolektor izbacio odušak al inače nije bilo nikakvih problema. Kolektor je uvelike promijenio sliku uvale.“ (Milna, J. 22)

„Ne znam baš da su se neke akcije promovirale i da je bilo na razini cijelog otoka. Znam da ljeti lokalni ronioci pročiste uvalu ako je išta na dnu.“ (Pučišća, T. 74)

„Bude tih akcija. Čak su bili povukli i financijsku potporu EU i očistili put do Lovrećine, negdje 3 km, također su sredili vodovod, napravili spomenik čistoće. Općina dosta čisti te putove i šume da bi se zaštitili od požara. Dosta se drži uredno da je lakše prohodno i da se ne zagađuje. Projekt koji je financirala EU se baš zvao Obnova vodostanice i putova, tako nešto. Također je bila i obnova rive i škole. Svake godine se zimi vrše neke obnove. Nekad financira EU, nekad županija, nekad iz

vlastitog proračuna. Za svaki od tih projekata svaka od ove tri strane financira neki postotak. Svake zime postoji neki cilj koji se pokušava ostvariti kako bi ljeti bilo bolje. Postoji odličan suodnos starog i novog načelnika, magistra ekonomije i njima je stvarno cilj dobrobit naselja. I to se svake godine vidi novim projektima i akcijama. Mjesto se drastično uredilo, i infrastruktura i kanalizacija. Imamo mi kolektor već dugo vremena. Industrijska zona je također spojena na taj kolektor.“ (Postira, M. 57)

Svake godine se dva puta čisti more. Lokalni ronjoci čiste more i rivu pogotovo ovaj dio gdje struja sve nanosi. Marijan isto sve čisti u uvali Supetrus hotela, isto kamp sve očisti. Tako da se zimi zapusti ali se prije početka sezone sve počisti i dovede u red. Čisti se za turiste. Supetar nema kolektor i nema nikakav plan za to, barem koliko ja znam. (Supetar, A. 51)

Na pitanje o turističkoj ponudi u naseljima većina ispitanika nije zadovoljna te smatra kako na tome treba puno više raditi i ljeti kako bi se pružila što kvalitetnija, zabavnija i bolja usluga. Ljetna turistička sezona se dosta produljila zahvaljujući ugodnim klimatskim temperaturama te zbog toga većina ni ne razmišlja o razvitku zimskog turizma na otoku. No razvitak turizma tokom cijele godine svi smatraju teškim za ostvariti jer ne vide ni interes ni inicijativu svojih turističkih zajednica. Prema odgovorima ispitanika iz Milne, Pučišća i Postira iskazano je mišljenje da čak i ljeti manjka zabavnog sadržaja za turiste i lokalno stanovništvo te kako bi se prvo to trebalo poboljšati, dok u Supetru tokom ljeta uvijek ima više događanja za turiste.

“Budu organizirani koncerti u Crkvi i neka mala događanja koja organizira centar za kulturu, ali inače nema baš puno toga. Budu organizirane neke izložbe, dijeljenje kolača, ali to uglavnom provode restorani gdje oni pripreme nešto i nude kako bi se promovirali. Ali sve to bude organizirano jednom u par mjeseci. Također, za ove starije turiste koji dođu na brodovima, znaju klape otići pjevati na brodu ali ni to nije često. Čak i za potezanje Mrduje je prvih par godina stvarno bilo dosta interesa i „šušura“ kako bi se reklo. Ljudi su se pripremali danima za to. Puno brodica je odlazilo povlačiti Mrduju ali s vremenom se i to razvodnilo.“ (Milna, J 22)

„Razlika između ljeta u Pučišćima i drugim naseljima postoji naravno, razvijenije je u drugim naseljima. Trebalo bi imati više zabavne ponude, glazbe, događanja. Ljudi u

Pučićima ne ulažu baš u to, orijentirani su na zanat kamenoklesarstva te i dalje ne obraćaju preveliku pozornost na poboljšanje ponude i provođenje nekih inicijativa.“ (Pučića, S. 20)

„Ljeti ima dosta turizma i dosta događanja, ljetnih igara, cirkulacija ljudi dok je zimi uglavnom relacija posao –doma. Nema nikakvih društvenih događanja tako da je dosta monotono.“ (Postira, K.27)

„Ljeti bude veselo, Supetar ima noćne klubove pa je to jedna zabavna opcija za mlade, bude uvijek neka živa glazba negdje. Budu izložbe, koncerti, festivali, kulinarski natjecaji. Zadnjih par ljeta imamo i mali ljetni karneval, a bio je i organiziran Međunarodni ljetni karneval pa su turisti obilazili neka od naselja na Braču. Zimi se sve smiri, ali opet ima nekih događanja. Za novu godinu je bilo veselo u Supetrus hotelima, bio je Giuliano, pa je eto i to malo napunilo Supetar ljudima.“ (Supetar, A. 51)

Svako od četiri naselja gdje se provodi istraživanje je karakteristično po nekom obliku turizma i sadržaju koje ga čini posebnim. Tako vidimo kako Supetar kao iznimnu prednost ima dobar tranzitni položaj te mu dobra povezanost sa Splitom osigurava više turističkih posjeta. Dodatni plus je i turistička ponuda koja je dosta bogatija nego u ostalim naseljima. Posebnost Pučića je njihova kamenoklesarska tradicija čiji bi se potencijal trebao puno više iskoristiti. Naime, Pučića su naselje s jedinom kamenoklesarskom srednjom školom u Europi te se sad gradi i viša škola kamenoklesarstva u zgradi do srednje škole. Naselje u blizini, Postira, su poznata po svojoj ribarskoj tradiciji, dok je Milna istaknuta destinacija nautičkog turizma i najsigurnija luka sa svoje tri marine među kojima je i ACI marina.

Pritisak na resurse koji bi se smanjili uvođenjem inicijative, prema ispitanicima nisu preveliki. Smatraju kako još nije došlo do nekih alarmantnih situacija gdje se utjecajem turističkih posjeta pogoršao status okoliša, vode i zraka. Izgradnjom zaobilaznica se dosta smanjio pritisak na centre naselja smanjivši gužve automobilima. Izgradnjom kolektora u Postirima, Pučićima i Milni smanjilo se zagađenje uvale koje bi se povećalo u samoj turističkoj sezoni. Zasad od ova četiri naselja, jedino Supetar nema kolektor ali po odgovorima ispitanika, smatra se kako kolektor nije ni potreban. Kruti otpad dosad nije

predstavljao pritisak u niti jedno od četiri naselja zbog uvođenja češćih kupljenja smeća ljeti kad je koncentracija turističkih posjeta najveća.

„Mislim da nema nekih prevelikih pritisaka. Gužve su se smanjile izgradnjom zaobilaznice tako da u centru nije toliko prometno, plus trebaju se imati propusnice za proći rivom. Što se tiče vode i energije mislim da se i to donekle kontrolira i nije bilo nekih incidenata. Vezano za smeće, smetlari Mihalj-Tomić su kupili smeće svaki dan ljeti, a također spašava i skupljanje plastičnih boca pa nema tog oblika smeća po mjestu. Nedostaje malo više tog sortiranja koje će Europska Unija početi kažnjavati, a smatram da mi nismo spremni sad to u dva mjeseca riješiti. Oni bi sad svima trebali dati kante za domaćinstvo pa da mi razvrstavamo. Iako po Milni ima na par mjesta različitih kanta ali rijetko tko se toga pridržava.“ (Milna, M. 23)

„Možda i vrše pritiske ali sve to plate. Naravno da će biti veća potrošnja s većim brojem ljudi ali sad da se osjetio neki pritisak, ne bih rekao. Mislim da se ne trebaju uvoditi nikakve redukcije vode i struje radi njih.“ (Pučišća, M. 24)

„Utječu na resurse šta je i normalno kad ima dvostruko više ljudi, mislim da se stvori neka vrsta pritiska ali ništa sad negativno. Nikad nije bilo nekih negativnih situacija s otpadom, turisti baš drže do toga. Prije lokalno stanovništvo ne prati te neke odrednice vezane za otpad.“ (Postira, T.30)

„Pa mislim da se može još i više, Supetar se sve više širi pa mislim da bi mogao primiti i veće pritiske. Nema nekih jačih utjecaja. Po svijetu postoje puno manja mjesta koja primaju veći broj ljudi. Od 15.7. do 15.8. znaju nastati prometne gužve i prevelik je utjecaj turizma na promet. Javljaju se gužve i onda ljudi nisu spremni na to. Sad zimi imamo trajekte 12 puta dnevno, a ljeti ih bude više i onda još dodatno u toj špici sezone pošalju izvanredne. Sva sreća Supetar ima mjesta za dva trajekta. To je regulirano dobro. Eventualno se voda više troši, vruće je pa to najviše ide ljeti.“ (Supetar, G. 28)

Drugi dio pitanja je bio usmjeren na upoznatost ispitanika s inicijativom i mogućnostima provođenja u naseljima gdje oni žive te na cijelom otoku. Rezultati su bili nadasve iznenađujući jer su svi ispitanici treće životne dobi čuli za inicijativu „Pametni otok“, zahvaljujući praćenju vijesti na televiziji. Tim su putem čuli za otok Krk koji je počeo

provoditi neke od odrednica inicijative. Ispitanici srednje i mlađe životne dobi nisu čuli za pametne otoke, dok je dvoje od šesnaest ispitanika čulo za pametne gradove.

„Pa čula san na televiziji jer ja to pratim. Nikad nisam ovako detaljno znala, ali sam čula za Krk, sabirna mjesta za reciklažu. Dosta su napredniji i prihvatili su te promjene u cijelosti.“ (Milna, L.70)

„Nisan nikad prije čuo. Za pametne gradove jesam ali otoke još nisam. (Pučišća, S. 20)

„Nisan nikad prije čula.“ (Postira, T. 30)

„Nažalost nisan nikad.“ (Supetar, A. 27)

Rezultati istraživanja su pokazali kako svi ispitanici vjeruju u postojanje potencijala otoka Brača za postizanjem statusa Pametnog otoka. Smatraju kako je otoku Braču potrebna jaka ruka koja bi ih vodila kroz ovakve promjene. Tim ukazuju na potrebu za dobrim načelnicima u svakom naselju koji će raditi za prosperitet mjesta i tako utjecati na prosperitet cijelog otoka. Otvaranje biciklističkih staza u nekim dijelovima Brača su neki od koraka koje su ispitanici prepoznali kao korake inicijative. Unatoč negodovanju nekih, potez se pokazao izrazito uspješnim u ljetnim mjesecima kada ih turisti koriste. U suprotnom, korištenje od strane lokalnog stanovništva je minimalno kako u ljetnim mjesecima tako i tokom ostatka godine. Kao veliki problem na koji ukazuju ispitanici je mala razina informiranosti stanovništva o načinima, strategijama, prednostima i troškovima koje bi uvođenje ove inicijative donijelo. Informiranost i obrazovanje stanovništva smatraju najvećim i najvažnijim korakom jer bi tim putem najbolje uvidjeli dugoročne prednosti te prihvatili promjene u navikama svakodnevnog života.

„Brač ima najviše potencijala za ulagati ali je sve do lokalne zajednice. Ove godine su započeli s biciklističkim stazama ali ja nikoga ne vidim na tim stazama. Ima ih prema Osibovoj, prema Bijaki, u Podhume, prema Čelu. To je velik korak unaprijed. Pogotovo za ove turističke velike brodove koji dolaze s biciklima. Dođu navečer, prenoće i ujutro krenu prema nekom naselju i tamo ih brod čeka.“ (Milna, J. 58)

„Pa mislim da ima potencijala pogotovo kad bi se netko zauzeo za to bez uplitanja vlastitih interesa. Trebaju se naći pravi ljudi kao u Postirima gdje načelnik radi sve za dobrobit mjesta. On je nakon umirovljenja počeo djelovati kao načelnik bez plaće, zadržao je svoju mirovinu. Zaposlio je sve mlade i ulagao je u cvjetanje mjesta. Ove godine je jedan momak postao načelnik, a taj stariji je ostao kao njegov savjetnik. I tako treba bit u svakom mjestu, da se gleda interes cijele zajednice, a teško da bi se to moglo u Pučišćima ostvariti.“ (Pučišća, M. 46)

„Mislim da ima poprilično potencijala, samo bi trebalo informirati ljude i onda kreniti s provođenjem.“ (Postira, M. 57)

„Otok Brač se razvija sve više i više. Gledano s aspekta Supetra, prihvaćanje inicijative bi išlo brže, a s aspekta cijelog Brača, trebat će puno više vremena. Mi smo tu otvoreni i izloženi utjecaju iz gradova, zato i provodimo neke promjene. Tu dolazi više ljudi i čuješ više tih ideja pa čuješ kako je to vani.“ (Supetar, A. 27)

Od starijih ispitanika koji su cijeli svoj život povezani s prirodom pa sve do mladih čija koncentracija ide na digitalizaciju i tehnološki napredak, svi su se izjasnili kao zagovornici uvođenja inicijative Pametni otok. Vide ove promjene kao pozitivan korak unaprijed koji bi bio odličan način očuvanja otoka na kojem žive i kao način ostvarivanja dugoročnih dobitaka. Svi su tokom intervjuja iskazali zabrinutost oko financiranja ovakvih promjena jer si ne bi mogli u kratkom roku priuštiti neke skuplje ekološke načine provođenja inicijative kao što su npr. postavljanje solarnih panela. Spremni su sudjelovati u inicijativi uz prisutnost dobre financijske potpore države i Europske Unije.

„Naravno da bih prihvatio inicijativu, zrak bi bio čistiji da se više promoviraju bicikli i električni automobili. Bila bi to promjena za koju bi trebalo nekoliko godina iskreno. U hotelskom naselju Gava već imamo 3 električna automobila na akumulator i punjenje tako da je to hotelsko naselje već počelo s tim eko strategijama.“ (Milna, J. 58)

„Naravno da bih prihvatila inicijativu. Možda bi sporije mijenjala neke stvari u kućanstvu s obzirom na cijene, ali bih postepeno mijenjala.“ (Pučišća, M. 46)

„Prihvatila bih inicijativu, naravno. Dugoročno bi mi bilo isplativo i mislim da bi promjene bile pozitivne. Sve je u navici. Naravno potrebna je i financijska pomoć za ovakve stvari. „(Postira, K. 27)

„Ja sam spreman prihvatiti sve to za one ljude koji će živjeti i raditi na Braču. Pogotovo ako ne moram sve sam financirati. Sve kreće od ljudi, sad to može bit za 5 a može biti i za 20-30 godina.“(Supetar, P. 74)

Na pitanje o prihvaćanju inicijative od strane ostalih lokalnih stanovnika, dio ispitanika smatra kako bi bilo veoma teško dobiti pozitivnu reakciju od svih. Ističu kako je veoma teško mijenjati nešto što je već godinama dio svakodnevnog i poslovnog života. Popratni troškovi također ne bi pomogli. Iskazuju kako je želja za promjenom vidljiva ali volja nije posve, jer dok smatraju da će jedni biti voljni provesti strategije inicijative, drugi bi mogli smatrati boljim da neke stvari ostanu kakve jesu zbog vremenske duljine prilagodbe stanovništva.

„Pa bio bi to spor proces moram reći, ljudima se prvo ove ideje trebaju predstaviti i onda ih pripremiti na postepeno mijenjanje navika. Ima svakakvih ljudi, neki bi to brzo prihvatili, dok neki možda ne bi nikad.“ (Milna, L.70)

„Što se tiče drugih, ovisi, ne bi svatko mijenjao. Ovi stariji bi možda i prije prihvatili kad bi se njima objasnilo koliko bi se u budućnosti smanjili računi struje i vode.“ (Pučišća, M. 46)

„Iskreno ne baš, treba njima nekih 50 godina da se oni pomaknu i naprave nešto i naviknu se na promjene.“(Postira, K. 27)

„10 ljudi 10 čudi. Bilo bi onih za i bilo bi onih protiv. Tako to uvijek ide. Neki bi prihvatili, a neki ne bi. Ljudi su čudni i zatvoreni, ali s obzirom na vlast koja je okrenuta prema zapadu Europe možda je i moguće neke ovakve promjene i provesti. Ljudi tu žive na starinski način, boje se povući neke poteze. Većina populacije je starija i onda s takvim načinom života ne znam koliko bi brzo išao ovaj proces.“(Supetar, G. 28)

Po odgovorima sudionika na pitanja vezana za uvođenje tehnologije svi su iskazali slično mišljenje navodeći kako je tehnologija korak unaprijed i kako je stvorena za olakšati poslovanje ljudima, povećati organiziranost i smanjiti vremensko trajanje obavljanje određenih poslova. Svi smatraju kako treba biti u koraku sa ostatkom svijeta i uvoditi tehnologiju. Jedna od ispitanica iz Postira je iskazala kako u pogonu tvrtke koriste iznimnu tehnologiju dok je papirologija loše vođena bez ikakve kompjuterske obrade te tako otežava analizu poslovanja i rješavanje određenih problema. I još dodatno što dolazi do nepotrebnog trošenja velikih količina papira. Nadalje, svi ispitanici su iskazali važnost postizanja ravnoteže tradicionalnih načina poslovanja i moderniziranja. Smatraju kako tradicije ne smiju biti zaboravljene te kako ih se treba očuvati, bilo nekim dijelom poslovanja ili zasebno kroz neku udrugu, manifestaciju ili proslavu. Tradicije su identitet otočana, najbolje pokazuju koliko je bilo teško u prošlosti te se trebaju pamtit kako bi se današnji načini poslovanja mogli više cijiniti.

„Sve što je novo, bolje je od onoga šta se dosad ima. Uvijek je bolje da se ulaže i razvija. Bilo bi lijepo da se zadrži i nešto tradicionalno, ali digitalizacija ubrzava i olakšava posao i naravno da je dobro ljudima olakšati. Trebalo bi imati neku ravnotežu, modernizirati potrebno i zadržati neke tradicijske načine.“ (Milna, J. 58)

„Zalažem se uvijek za ići naprijed s tehnologijom. Sad opet ovisi kako koji poslodavac želi voditi svoje poslovanje i koliko je spreman na te promjene. Uvijek je lijepo vidjeti kako je bilo prije, ne smije se bježati od tradicije i starih načina. Bude u školi klesarstva organizirano da turisti i domaći mogu doći vidjeti mlade kako klesaju kamenje. To je zanimljivo. Trebalo bi se to oboje zadržati, samo treba naći najbolju ravnotežu.“ (Pučišća, M. 24)

„Trebalo bi promijeniti tehnologije, pogotovo korištenje obnovljivih izvora energije. Trebalo bi dosta toga mijenjati da bi se ubrzalo i možda poboljšalo poslovanje. Što se tiče papirologije, u Sardini je to sve u kutijama u papirima. Nema nikakve računalne adaptacije pa bi uvođenje veće tehnologije rezultiralo da se i manje papira troši.“ (Postira, K. 27)

„Sve u granicama normale. Jedna osoba je rekla da će nas ti roboti nadživjeti i da ćemo živjeti u svijetu robotike. I ta robotska inteligencija će nadživjeti ljudsku na

kraju, a čovjek ju stvara. Tako da se zalažem. Tehnologija je potrebna zbog lakše komunikacije, ali ne treba sve modernizirati. Treba postojati neki spoj modernog i tradicionalnog.“(Supetar, A. 51)

Na pitanje o mogućnosti povećanja konkurentnosti, ispitanici su se izjasnili kako smatraju da čistoća nekog područja i oznaka koja joj odaje priznanje predstavlja velik značaj za turističko tržište. Današnji trendovi selektivnih oblika turizma bivaju poželjniji od masovnih. A titula Pametnog otoka bi dala sigurnost turistu o stanju destinacije koju posjećuje. Samim povećanjem konkurentnosti s drugim otocima u Hrvatskoj ili svijetu, došlo bi i do povećanja prihoda. Ispitanici su iskazali kako smatraju da bi oznaka pametnog otoka osigurala turistima prikaz dobrog rukovođenja naseljima i otokom iskazujući kako se unatoč velikim turističkim posjetima, dobro nose s pritiskom bez ikakvih negativnih posljedica za okoliš i lokalno stanovništvo.

„Mislim da je turistima dosta važno da se drži do okoliša u destinacijama koje posjećuju. Na kraju krajeva daje im sigurnost da idu u čisto i održavano. Pogotovo sve ovo što se događa vezano za klimatske promjene, turistima to postaje sve važnije. Kad gledaš slike hotela npr. na Internetu gdje je sve savršeno i čisto, želiš da te to i dočeka kad dođeš posjetiti to mjesto. A oznaka čistoće je dovoljna slika gdje bi odmah znali kakvu će uslugu i čistoću dobiti pri samom dolasku.“(Milna, J. 22)

„Povećala bi se konkurentnost i prihodi mjesta definitivno. To je korak naprijed i dugoročno odličan način očuvanja naselja i otoka. Mislim da je turistima bitno je li se nešto ekološki vodi. Eko status predstavlja nešto ljudima jer im osigurava čistoću. Ima dosta otoka, al ima i naselja gdje je turizam buknuo i nisu se mogli nositi s pritiskom. Ovako kad imaš status čistoće, opet im daješ neku sigurnost za destinaciju koju su odabrali.“(Pučišća, M. 46)

„Mislim da bi se mogla postići konkurentnost među otočnim destinacijama i na kraju krajeva bi se mogli ostvariti veći prihodi.“(Postira, K. 27)

„To je opet u nekim postotcima šta ljudi traže. Ne bi odmoglo hvala Bogu. Ljudi idu gdje je čisto.“(Supetar, P. 74)

Pitanje usmjereno na promjene poslovanja prihvaćanjem inicijative je rezultiralo iskazivanjem ispitanika kao bi promjene trebalo provoditi korak po korak. Tim putem bi se izbjegli negativni rezultati velikih troškova ili problema s poslovanjem. S obzirom da ispitanici zaposleni u turističkoj industriji pokrivaju različita područja poslovanja; od hotela, restorana, ACI marine i iznajmljivača apartmana, njihovi odgovori na promjene se naravno razlikuju. Zaposlenik marine ističe da je možda najveći trošak marine potrošnja vode te da bi tu odlično rješenje bilo korištenje nekih nastavaka za tuševe za manju potrošnju vode kako bi se spriječio nepotreban protok vode. Vlasnik apartmana smatra kako bi ulaganja bila postepena kako bi se mogao prilagoditi i troškovima i željama tržišta; od solarnih panela, nastavaka za vodu, ekološke potrošnje energije itd. Zaposlenik restorana smatra kako bi možda promjena bila uvođenje tehnologije prilikom uzimanja narudžbi od gostiju. Svi ispitanici su se složili kako za ovakve promjene treba vremena, kako bi se proučili najbolji načini provođenja i kako bi financijski bilo najprihvatljivije.

„Vezano za marine, eventualno bi se promijenili tuševi u marini koji bi vodu puštali u sitnije čestice. Sumnjam da bi marina to nešto puno više naplaćivala s obzirom da su cijene marina ionako već visoke. Dugoročno bi marina uštedjela očuvanjem vode, struje itd. Jer stvarno masa ljudi prođe kroz marinu. To bi definitivno bio veliki uspjeh za marinu dugoročno.“ (Milna, J. 22)

„Pa možda bi eventualno trebali više ulagati u naš apartman kako bi odgovarao klijenteli koja bi dolazila, al opet za to treba imati novac. Sad se postavlja pitanje bi li mi to mogli priuštiti. Jer ništa to nije jeftino. Dugoročno mislim da bi bilo dobro jer svi ti obnovljivi izvori energije su i više nego dobrodošli, ali kratkoročno mislim da bi se trebali pomučiti i vidjeti kako s troškovima.“ (Pučišća, M. 24)

„Mislim da je pozitivna inicijativa, samo treba kreniti korak po korak. Dugoročno bi baš bilo isplativo i za okoliš i za turizam i za lokalno stanovništvo. Ne znam koliko bi se moje zanimanje konobara promijenilo, možda načini primanja narudžbe na one ipadove.“ (Postira, T. 30)

„Treba tu postojati financijske potpore, ne bih ja imao ništa protiv. Ali kad bih ja to išao ugrađivati, trebali bi oni meni smanjiti pdv ili nešto. Inicijativa bi se trebala financirati u cijelosti, a ne da ljudi odvajaju od svojih primanja.“ (Supetar, A. 51)

6.2. Zaključci istraživanja

Provedbom istraživanja svi ispitanici su upoznati s inicijativom „Pametni otoci“ i njenim strategijama koje bi se provele potpisivanjem Deklaracije. Upoznali su se s njenim karakteristikama, prednostima i dugoročnom dobiti. Ispitanici su bili podijeljeni prema povezanosti s turističkom industrijom, prema mjestu stanovanja i prema dobnim skupinama kako bi se uvidio utjecaj svih faktora na prihvatanje inicijative. Zaključci istraživanja su podijeljeni prema naseljima u kojima se provodilo istraživanje.

Milna

Ispitanici iz naselja Milna su opisali trenutno stanje naselja te iskazali suprotnost života ljeti i zimi. Ukazali su na lošu prometnu povezanost i stalno natezanje s katamaranskim linijama koje su prije bile češće i bolje. Ukazali su kako ljeti fali manifestacija za turiste i kako su glavni krivci za zagađenje smećem sami lokalni stanovnici. Ukazali su na izrazitu obrazovanost turista kojima je bitna čistoća okoliša i koji ne utječu negativno na te aspekte. Milna svojim položajem nije tranzitno područje te nema nekih većih inicijativa za otvaranje poslovnica i industrija kao u Supetru. Najveći adut Milne je razvijeni nautički turizam koji dovodi dobrostojeće turiste spremne platiti kvalitetu i uslugu.

Od četvero ispitanika, njih dvoje je čulo za inicijativu „Pametni otok“ ali ništa konkretno i detaljno već samo u kratkim površnim natuknicama. Nisu bili upoznati s njenim strategijama i područjima na koje bi ona djelovala. Svi su smatrali da je samo riječ o zaštiti okoliša i razdvajanju smeća. Nadalje, jedan ispitanik je čuo samo za inicijativu „Pametni grad“ dok samo jedan ispitanik nije čuo ni za jednu od dviju inicijativa.

Upoznatost s inicijativom u Milni:

1.ispitanik (dob:22): DA

2.ispitanik (dob:23): NE (upoznatost s „Pametnim gradovima“)

3.ispitanik (dob:58): NE

4.ispitanik (dob:70): DA

Svi ispitanici su iskazali pozitivno mišljenje o postojanju potencijala otoka Brača za provođenje inicijative. Svi su se složili kako treba postojati bolja socijalna uključenost

lokalnog stanovništva prilikom provođenja koraka koje inicijativa potiče. Također su istaknuli kako bi proces prilagodbe u Milni bio spor te kako bi bile potrebne radionice i bolja informiranost o svim promjenama i načinima provođenja. Jedan od ispitanika (dob 22) je istaknuo kako bi možda bilo potrebno uvođenje neke financijske potpore ili kazne kako bi se svi navikli i zaista počeli provoditi odrednice inicijative. Nažalost, iskazuju kako bi financijski načini najviše i najbrže utjecali na prihvaćanje promjena u životnim navikama.

Prihvaćanje inicijative od strane ispitanika iz Milne:

1.ispitanik (dob:22): DA

2.ispitanik (dob:23): DA

3.ispitanik (dob:58): DA

4.ispitanik (dob:70): DA

Svi ispitanici su iskazali kako bi prihvatili provođenje inicijative Pametni otok u svom naselju i na cjelokupnom otoku jer smatraju kako je to najbolji način da se očuva život na otoku za nadolazeće generacije. Prema odgovorima na pitanje, mladi ispitanici (dob 22 i 23) su iskazali kako bi lokalno stanovništvo vrlo vjerojatno prihvatilo ovakvu inicijativu nakon veće informiranosti i postepenih promjena u svakodnevnom životu i poslovanju, dok su stariji ispitanici (dob 58 i 70) iskazali kako bi bilo veoma teško provesti ovakve promjene te kako bi postojao velik dio stanovništva koji ne bi podupirao provođenje inicijative.

Prihvaćanje inicijative od strane lokalnog stanovništva iz Milne (Prema mišljenju ispitanika):

1.ispitanik (dob:22): DA

2.ispitanik (dob:23): DA

3.ispitanik (dob:58): MALA VJEROJATNOST

4.ispitanik (dob:70): MALA VJEROJATNOST

Nadalje, svi ispitanici su iskazali važnost financijske potpore države i Europske Unije kako bi se osigurala sredstva za provođenje inicijative. S obzirom da je Milna razvila nautički turizam, svima je u interesu da se taj turizam i održi s obzirom da je glavni izvor prihoda. Nautičari spadaju među turiste koji imaju bolju financijsku pozadinu te ispitanici smatraju da bi oznaka "Pametnog otoka" bolje prikazivala očuvanost i čistoću te tako privukla veći broj

posjetitelja. Ispitanici su iskazali kako bi možda upravo ta oznaka povećala konkurentnost i broj posjetitelja jer bi ih istakla iz mase prekrasnih otoka i tako predstavila otok Brač svijetu.

Prihvaćanje inicijative od strane ispitanika iz Milne prema zaposlenosti u turizmu:

Zaposleni u turizmu:	Nezaposleni u turizmu:
1.ispitanik (dob:22): DA	2.ispitanik (dob:23): DA
3.ispitanik (dob:58): DA	4.ispitanik (dob:70): DA

Nevezano za zaposlenost u turizmu svi ispitanici su se složili oko prihvaćanja inicijative smatrajući da bi došlo do nekih eventualnih promjena u njihovom poslovanju za koje smatraju da bi dugoročno rezultiralo pozitivno s uštedom novca. Istaknuli su kako je bitna financijska potpora pri provođenju koraka inicijative kako bi se olakšao proces prilagodbe. Od dvoje ispitanika zaposlenih u turizmu, jedan od njih radi u ACI marini Milna, dok je drugi ispitanik zaposlen u hotelu M8 i novootvorenom hotelskom naselju Gavi.

Pučišća

Ispitanici iz naselja Pučišća su dali svoj uvid u trenutni položaj naselja s aspekta turizma i općenito života u malom naselju s dugom kamenoklesarskom tradicijom. Kao naselje koje je uglavnom živjelo od Jadrankamena i kamenoklesarstva, nisu razvili turističku ponudu. S godinama se povećao interes turista za Pučišća kao oazu mira te su najzastupljeniji posjetitelji turisti treće životne dobi. Neovisno o tome, Pučišća nisu razvili nikakvu turističku ponudu te osim smještaja, često nemaju ništa više ponuditi posjetiteljima. Počeli su otvarati vrata kamenoklesarske škole i tako upoznavati posjetitelje s njihovom tradicijom samo kroz izložbe učeničkih radova. Svi ispitanici su ukazali na puno prostora za napredak i razvitak, kako ponude i manifestacija, tako i cjelokupnog naselja. Jedan od ispitanika (dob 58) je iskazao kako postoji velika neravnoteža ponude i potražnje za smještajem, pogotovo u periodu od 15.7. do 15.8. te tada zbog manjka smještajnih kapaciteta, turisti odlaze u susjedna naselja. Jedan od glavnih razloga odlazaka mladih iz naselja je nedostatak poslova u svim gospodarskim granama, ali prema ispitanicima, to je problem cjelokupnog otoka. Kao reakciju na uvođenje tehnologije svi ispitanici su iskazali važnost kombiniranja tradicije i modernosti kako bi se očuvali posebnosti koje Pučišća kao otočno naselje ima. Od četvero ispitanika njih

dvoje nije čulo za inicijativu, jedan ispitanik (dob 20) je čuo za inicijativu „Pametni grad“ te je samo jedan ispitanik (dob 74) čuo za inicijativu „Pametni otok“. Ovakvi rezultati ukazuju na veću informiranost stanovništva treće životne dobi u usporedbi s mladim i zrelim stanovništvom. Ispitanik koji je čuo za inicijativu tvrdi kako je informacije čuo na nekim od emisija na televiziji.

Upoznatost s inicijativom u Pučišćima:

1.ispitanik (dob:20): NE (upoznatost s „Pametnim gradovima“)

2.ispitanik (dob:24): NE

3.ispitanik (dob:46): NE

4.ispitanik (dob:74): DA

Svi ispitanici su se složili kako otok Brač i samo naselje Pučišća imaju iznimni potencijal provođenje inicijative te su dvoje od četvero ispitanika istaknuli kako naselje treba imati dobrog vođu bez ikakvih osobnih interesa koji bi radio za dobrobit naselja. Prema provedenim intervjuima, svi ispitanici su se iskazali kao zagovornici ovakve inicijative te bi postepenim uvođenjem promjena i financijskom potporom, prihvatili inicijativu Pametni otok. Dvoje ispitanika je iskazalo kako bi otok novom titulom pametnog otoka dobio dobru reklamu te bi se istaknu na tržištu i tim putem povećao konkurentnost i prihode.

Prihvatanje inicijative od strane ispitanika iz Pučišća:

1.ispitanik (dob:20): DA

2.ispitanik (dob:24): DA

3.ispitanik (dob:46): DA

4.ispitanik (dob:74): DA

Nadalje, od svakog ispitanika je zatraženo mišljenje o prihvatanju inicijative „Pametni otok“ od strane cjelokupnog stanovništva. Troje od četvero ispitanika su iskazali malu vjerojatnost prihvatanja zbog manjka volje lokalnog stanovništva za prilagođavanjem promjenama. Iskazali su kako svi žele promjene, ali ne da kreću od njih te kako je lakše govoriti i željeti, a puno teže provesti u djelo. Ispitanici su iskazali iznimnu potrebu za obrazovanjem stanovništva o promjenama do kojih bi došlo te svih prednosti koje bi se ostvarili. Smatraju da postoji velika razina neznanja o ovakvim inicijativama te mogućnostima

napredovanja u poslovanju i svakodnevnom životu. Ukazuju na poteškoće prilikom mijenjanja navika te ističu kako treba znati pokrenuti stanovništvo, turističke zajednice i načelnike koji vode naselje. Jedini ispitanik (dob 46) koji smatra da bi se dobro prihvatila inicijativa smatra da bi to bio spor proces prilagođavanja, ali da je bolje ići sporo nego ne ići nikako.

Prihvatanje inicijative od strane lokalnog stanovništva iz Pučišća (Prema mišljenju ispitanika):

1.ispitanik (dob:20): MALA VJEROJATNOST

2.ispitanik (dob:24): MALA VJEROJATNOST

3.ispitanik (dob:46): DA

4.ispitanik (dob:74): MALA VJEROJATNOST

Svi ispitanici smatraju da bi se titulom Pametnog otoka dobila dobra reklama za otok Brač te kako bi se tim putem otok Brač istaknuo iz mase prekrasnih otoka te tako povećao broj turističkih dolazaka i prihoda.

Prihvatanje inicijative od strane ispitanika iz Pučišća prema zaposlenosti u turizmu:

Zaposleni u turizmu:

2.ispitanik (dob:24): DA

4.ispitanik (dob:46): DA

Nezaposleni u turizmu:

1.ispitanik (dob:20): DA

3.ispitanik (dob:74): DA

Dva ispitanika zaposlena u turizmu u Pučišćima posluju s iznajmljivanjem apartmana u turističkoj sezoni. Dok jedan od ispitanika (dob 46) iznajmljuje uglavnom članovima glazbene škole koji dolaze u Pučišća tokom ljeta, drugi ispitanik (dob 24) pokušava povećati broj zvjezdica svog apartmana kako bi mogao pružiti što luksuzniji smještaj turistima. Oba ispitanika su istaknula kako bi inicijativa donijela niz promjena u njihovim poslovanjima te kako bi provođenje odrednica Deklaracije trebalo biti postepeno za što lakše provođenje promjena. Nadalje, ukazali su i važnost financijske potpore pri ovako velikim koracima i promjenama u poslovanju i svakodnevnom životu.

Postira

Ispitanici iz naselja Postira su svojim odgovorima ukazali na razvoj koje je naselje doživjelo te i dalje nastavlja doživljavati. Naime, smatraju kako su bili vođeni dobrim načelnikom kojem je jedini interes bio dobrobit naselja te je tim putem obnovljeno i poboljšano naselje i život u njemu. Kao naselje s dugom ribarskom tradicijom i dalje imaju velik broj mladih koji se bavi ribarstvom i poljoprivredom te prema odgovorima ispitanika, taj broj i dalje raste. Kroz zadnjih nekoliko godina je bilo organizirano niz akcija čišćenja podmorja i plaža, te je čak bila iskorištena potpora Europske Unije za obnovu vodostanica i putova. Jedan od ispitanika (dob 28) iskazuje kako naselje svake zime ima neki cilj koji se pokušava ostvariti kako bi do ljeta jedan dio naselja bio obnovljen. Ispitanici ukazuju na odličan suodnos starog i novog načelnika kojima je u interesu samo dobrobit naselja. I to ispitanici vide svake godine ostvarivanjem novim projekata i akcija. Ispitanici su ukazali na uređenost naselja, infrastrukture i kanalizacije. Jedan od ispitanika (dob 30) je ukazao koliko Postirima unatoč razvijenosti nedostaje kulturnih sadržaja za mlade kao što su kino i kazalište. Dok ljeti vrve raznim manifestacijama, zimi se, kao i na ostatku otoka, ništa ne događa. Od četvero ispitanika, njih dvoje je čulo za inicijativu Pametni otok, dok dvoje nije upoznato s ovakvim inicijativama i projektima. Iz rezultata istraživanja je vidljivo kako mlado stanovništvo nije čulo za inicijativu, dok je stanovništvo srednje i starije životne dobi čulo zbog čestog praćenja televizijskih programa.

Upoznatost s inicijativom u Postirima:

1.ispitanik (dob:28): NE

2.ispitanik (dob:30): NE

3.ispitanik (dob:57): DA

4.ispitanik (dob:72): DA

Nadalje, ispitanici su svojim odgovorima ukazali na dobru ravnotežu ponude i potražnje čak i u vrhuncu sezone kad je naselje puno turista. Jedan od ispitanik (dob 57) je ukazao na problem zapošljavanja mladih ukazujući kako mladi nemaju mogućnost dokazivanja i napredovanja u poslovanju te je to naveo kao glavni razlog zašto mladi napuštaju otok. Ukoliko nemaju obiteljsku kuću, gotovo je nemoguće financirati sve životne troškove. Svi ispitanici su se složili kako je tehnologija i više nego dobrodošla jer smatraju da bi se bolje

povezali svi dijelovi otoka te izvršile računalne potpore u poslovanjima. Najveći prihod u Postirima dolazi od industrijske tvornice Sardina te turizma. Svi ispitanici, nevezano za njihovu dob smatraju provođenje ovakve inicijative i više nego pozitivnom za svoje naselje. Smatraju da bi se tim putem očuvao okoliš, stekla konkurentnost na tržištu te ostvario veći broj dolazaka posjetitelja. S obzirom da su Postira naselje s dugom ribarskom tradicijom, iskazali su važnost očuvanja čistoće mora i zaštite podmorja.

Prihvaćanje inicijative od strane ispitanika iz Postira:

1.ispitanik (dob:28): DA

2.ispitanik (dob:30): DA

3.ispitanik (dob:57): DA

4.ispitanik (dob:72): DA

Svaki od ispitanika predstavlja jednu dobnu skupinu svog lokalnog stanovništva te su svi bili upitani koliko bi lokalno stanovništvo njihove dobi bilo spremno prihvatiti promjene koje bi inicijativa „Pametni otok“ donijela. Rezultati svih ispitanika su bili podjednaki i iznenađujući ukazujući na malu vjerojatnost prihvaćanja promjena do kojih bi došlo. Naime, iskazuju kako bi bilo iznimaka koje bi se slagale s ovim odlukama ali da je veoma teško provesti promjene među ljude koji vole život kakav su dosad imali i koji ne vole prevelike promjene.

Prihvaćanje inicijative od strane lokalnog stanovništva iz Postira (Prema mišljenju ispitanika):

1.ispitanik (dob:28): MALA VJEROJATNOST

2.ispitanik (dob:30): MALA VJEROJATNOST

3.ispitanik (dob:57): MALA VJEROJATNOST

4.ispitanik (dob:72): MALA VJEROJATNOST

Ispitanici zaposleni u turizmu su istaknuli kako smatraju da bi prihvaćanje inicijative rezultiralo privlačenjem većeg broja turista sa boljom financijskom pozadinom te smatraju kako bi to rezultiralo većim prihodima u restoranima, dućanima i smještajnim kapacitetima. Od dvoje ispitanika zaposlenih u turizmu, jedan (dob 30) radi u restoranu, dok drugi ispitanik (dob 57) radi u suvenirnici. Oboje smatraju kako ne bi došlo do prevelikih promjena u

njihovom poslovanju, eventualno do promjene izvora energije i do veće računalne adaptacije u područjima gdje je prije nisu koristili.

Prihvaćanje inicijative od strane ispitanika iz Postira prema zaposlenosti u turizmu:

Zaposleni u turizmu:	Nezaposleni u turizmu:
2.ispitanik (dob:30): DA	1.ispitanik (dob:28): DA
3.ispitanik (dob:57): DA	4.ispitanik (dob:72): DA

Supetar

Ispitanici Supetra kao jedinog grad na otoku Braču i glavnog tranzitnog područja opisuju Brač kao neiskorišteno blago koje ima iznimne kapacitete i mogućnosti pogotovo u turističkoj industriji. Unatoč blizini i boljoj povezanosti s kopnom, Supetar također u zimskim mjesecima bilježi smanjenje cirkulacija ljudi, no u usporedbi s drugim naseljima ono je znatno veće. Niz dućana prehrambenih i tekstilnih proizvoda je upravo u Supetru te bilježe svakodnevne posjete stanovnika cijelog otoka. S takvom ponudom, grad Supetar nudi puno više radnih mjesta ne samo stanovnicima Supetra, već stanovnicima i ostalih naselja na otoku. Ispitanici su ukazali kako se ljeti bilježi izraziti tranzitni značaj zbog trajektne povezanosti sa Splitom te u središtu sezone, od 15.7. do 15.8. često dolazi do prometnih gužva. Ispitanici su ukazali na turizam kao industriju od koje živi cijeli Supetar ističući kako je sve je okrenuto kafićima i restoranima koji svoje najveće prihode ostvaruju upravo u ljetnim mjesecima. Jedan od ispitanika (dob 30) ukazuje kako od gospodarstva uspijeva jedino maslinarstvo jer je financijski isplativo te time pokazuje kako je lokalno stanovništvo okrenuto ostvarivanju prihoda više nego njegovanju nekih gospodarstvenih kultura. Od četvero ispitanika samo je jedan (dob 27) prethodno čuo za inicijativu „Pametni otok“ dok troje ispitanika nije čulo za inicijativu. Ispitanik koji je već prije čuo neke informacije o inicijativi je bio upoznat sa situacijom na otoku Krku i električnim automobilima koje su počeli primjenjivali.

Upoznatost s inicijativom u Supetru:

1.ispitanik (dob:27): DA

2.ispitanik (dob:30): NE

3.ispitanik (dob:51): NE

4.ispitanik (dob:74): NE

Nadalje, vezano za zapošljavanje mladih, jedan od ispitanika (dob 30) je istaknuo kako Supetar nudi mnogo poslova onima koji rade u turizmu i ugostiteljstvu, dok oni mladi koji rade u djelatnostima kao što je npr. pravo, odlaze iz Supetra jer ne mogu naći posao. Ispitanici smatraju kako postoji dobra ravnoteža ponude i potražnje u ljetnim mjesecima, ali ukazuju na nedostatke iznajmljivača koji poskupljuju svoje kapacitete, a ne nude nikakve dodatne usluge i aktivnosti. Jedan od ispitanika (dob 28) smatra kako turisti u Supetru ne stvaraju nikakve pritiske na resurse te smatraju da bi Supetar mogao primiti i puno veće pritiske.

Prihvaćanje inicijative od strane ispitanika iz Supetra:

1.ispitanik (dob:27): DA

2.ispitanik (dob:30): DA

3.ispitanik (dob:51): DA

4.ispitanik (dob:74): DA

Svaki od ispitanika, nevezano za svoju životnu dob, je iskazao volju i želju za provođenjem ovakvih akcija na otoku Braču. Smatraju kako bi na taj način Brač rastao ponajprije za lokalne stanovnike osiguravajući im bolje mogućnosti za posao i život na samom otoku. Provođenje inicijative vide kao način čuvanja Brača za buduće naraštaje te kao način privlačenja turista bolje platežne moći.

Prihvaćanje inicijative od strane lokalnog stanovništva iz Supetra (Prema mišljenju ispitanika):

1.ispitanik (dob:27): DA

2.ispitanik (dob:30): DA

3.ispitanik (dob:51): DA

4.ispitanik (dob:74): MALA VJEROJATNOST

Kao predstavnik svoje dobne skupine, svaki od ispitanika je pokušao dati odgovor na pitanje kolika je vjerojatnost prihvaćanja inicijative od strane ostalog lokalnog stanovništva. Tri ispitanika su iskazali kako smatraju da bi lokalno stanovništvo prihvatilo provođenje inicijative i to brže od ostalih naselja upravo zbog veće povezanosti s gradom i izloženosti većeg utjecaja s kopna. Samo jedan ispitanik (dob 74) smatra kako bi bilo teško provesti inicijativu zbog ljudi koji ne žele mijenjati svoje životne navike i kojima je trenutno dobra životna situacija i nemaju potrebu za promjenom.

Prihvaćanje inicijative od strane ispitanika iz Supetra prema zaposlenosti u turizmu:

Zaposleni u turizmu:	Nezaposleni u turizmu:
1.ispitanik (dob:27): DA	3.ispitanik (dob:51): DA
2.ispitanik (dob:30): DA	4.ispitanik (dob:74): DA

Dvoje ispitanika zaposlenih u industriji turizma rade kao konobari u restoranu te ukazuju kako bi se oni bez problema bili spremni prilagoditi promjenama u svom poslovanju. Jedan od ispitanika (dob 30) ukazuje na važnost volje vlasnika smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta. On kao zaposlenik bi se trebao prilagoditi jer je njegov posao da se prilagođava promjenama na tržištu i promjenama u poslovanju. Smatra kako su vlasnici ti koji trebaju biti voljni promijeniti neke od aspekata svog poslovanja. Tim načinom bi to prenijeli na zaposlenike i navikli veći broj ljudi na korištenje ekoloških načina pohranjivanja i ophođenja sa smećem.

6.3.Testiranje hipoteza

H1 - Program inicijative “Pametni otok” će biti pozitivno prihvaćen od strane predstavnika lokalnog stanovništva tj. svih šesnaest ispitanika

Na temelju provedenog istraživanja sa 16 lokalnih stanovnika otoka Brača H1 hipoteza se prihvaća na temelju odgovora ispitanika koji su iskazali prihvaćanje inicijative i njenih strategija. Nakon predstavljanja informacija o inicijativi, reakcije ispitanika su bile pozitivne te su ih potaknuli na razmišljanje o mogućim promjenama u načinu života i poslovanja.

H2 – Prihvaćanje provođenja inicijative od strane svih ispitanika, zaposlenih i nezaposlenih u turističkoj industriji, ovisi o financijskim troškovima koje nosi sa sobom

Tijekom svakog intervjua, ispitanici su stalno naglašavali važnost troškova do kojih bi došlo i financijsku potporu koja bi bila i više nego potrebna. Upravo zbog financijskih troškova, ispitanici su nekoliko puta ponovili koliko bi proces prilagodbe i prelaska na strategije inicijative trebao biti postepen i spor kako bi si mogli priuštiti sve potrebno za provođenje inicijative.

Prilikom ispitivanja, sedam ispitanika od njih osam koji su zaposleni u turističkoj industriji su istaknuli kako nisu vlasnici poslovanja u kojima su zaposleni te smatraju kako ove promjene trebaju doći od strane njihovih poslodavaca. Prema njihovim iskustvima, smatrali su kako ne bi došlo do nekih prevelikih promjena, eventualno promjena korištenja izvora energije, promjena nastavaka za vodu tako da se manje vode troši, korištenje više tehnologije u poslovanju, itd. Osmi ispitanik je vlasnik poslovanja u kojem radi te je istaknuo kako bi očekivao financijsku pomoć u početnim koracima provođenja inicijative, ali kako vidi dugoročne prednosti i uštedu novca te bi unatoč troškovima prihvatio inicijativu Pametni otok.

Također, svi ispitanici su iskazali kako ne bi bio problem odvajati smeće u svrhe očuvanja okoliša, samo treba malo vremena da prijeđe u naviku. Hipoteza H2 se prihvaća jer financijski troškovi prelaska na inicijativu predstavljaju iznimno važan i presudan korak za prihvaćanje inicijative. Ispitanici bi prihvatili inicijativu uz određenu financijsku potporu Europske Unije. Oni bi prihvatili čak i s malim financijskim poticajem kad bi proces bio postepen, dok smatraju da bi za ostalo lokalno stanovništvo bilo puno teže upravo jer smatraju kako bi im financijska potpora bila na prvom mjestu za prihvaćanje inicijative.

H3a - Prihvaćanje provođenja inicijative ovisi o dobnoj strukturi ispitanika

Od ukupno šesnaest ispitanika, kao predstavnike mlađe dobi ispitivalo se osmero ispitanika, kao predstavnike srednje životne dobi četvero ispitanika te kao predstavnike starije životne dobi ispitivalo se četvero ispitanika. Bez obzira na dob, svi ispitanici su na postavljeno pitanje „Biste li Vi kao lokalni stanovnik prihvatili promjene koje inicijativa nosi?“ iskazali kako bi prihvatili inicijativu „Pametni otok“ ističući kako bi možda starijoj populaciji bilo teže provesti neke promjene u navikama, ali kako bi s

vremenom usvojili nove načine ophođenja prema energiji, odlaganju smeća, uvođenju tehnologije i slično. Hipoteza H3a se ne prihvaća jer su svi ispitanici bez obzira na životnu dob, bili spremni prihvatiti inicijativu „Pametni otok“.

H3b –Prihvaćanje provođenja inicijative ovisi o uključenosti ispitanika u turizam

Bez obzira na uključenost ispitanika u turistički sektor, svi ispitanici su bili spremni prihvatiti promjene koje bi inicijativa donijela u njihovo poslovanje. Istaknuli su kako je najbitnija financijska potpora za prvotni period. Svi smatraju da bi se te promjene dugoročno isplatile te čak dovele do uštede novca. Upravo zbog toga, hipoteza H3b se ne prihvaća jer svi ispitanici, koji jesu i koji nisu dio turističke industrije, smatraju inicijativu dobrim načinom dugoročnog financijskog dobitka te očuvanja okoliša i otoka Brača da ostane takav kakav jest za lokalno stanovništvo i turiste.

6.4. Kritički osvrt na rezultate istraživanja

Inicijativa Pametni otok i njeno provođenje predstavlja suvremenu i zanimljivu temu koja se iskazala ne toliko aktualna među lokalnim stanovnicima otoka Brača, no njezine strategije i koraci provođenja su probudili interes ispitanika.

Nakon provedenog istraživanja te njegove analize dobili su se uvidi u trenutnu upoznatost stanovništva s pojmovima kao što je održivi turizma i inicijativa „Pametni otok“. Prikazani su načini kako se situacija na otoku može poboljšati uz određene promjene u svakodnevnom i poslovnom životu. Prije kritičkog osvrta na same rezultate istraživanja, smatra se bitnim istaknuti neke činjenice vezane za sam proces provođenja intervjua gdje se sa svakim pitanjem dobivalo i više informacija nego što se očekivalo. Ispitanici odabrani za ovo istraživanje varirali su u dobnim strukturama i profesionalnoj orijentiranosti te se očekivala veća razlika u njihovim odgovorima i mišljenjima. No, svi odgovori su donekle vodili istom zaključku, kako otok Brač ima neiskorišteni potencijal i kako treba dobre ljude na čelu koji bi proveli inicijativu kao što je „Pametni otok“. Svi ispitanici su se izjasnili kao zagovornici ovakvih promjena, kako ekoloških tako i poslovnih te životnih. No u svakom odgovoru „Da, prihvatilo bih inicijativu“, tokom intervjua bi se osjetilo okolišanje te se počelo postavljati pitanje koliko bi svi oni zapravo bili spremni na promjene koje bi inicijativa donijela.

Bitna stavka do koje se došlo ispitivanjem je činjenica kako lokalno stanovništvo nije previše upoznato s udrugama ekološkog karaktera na otoku niti sa provođenjem ekoloških akcija i strategija. Većina njih je smatrala da tih akcija ni nema previše osim čišćenja mora i plaže pred ljeto. Također, dio ispitanika je bio uvjeren kako se u kućanstvima grada Supetra razdvaja smeće, dok su ispitanici iz Supetra istaknuli kako imaju odvojene kante za smeća na nekim mjestima po gradu, ali da nikakva stroga razdvajanja nisu provedena u kućanstvima.

Rezultati su ukazali i na nisku razinu informiranosti o inicijativi „Pametni otok“. Najinformiraniji su bili ispitanici treće životne dobi koji su čestim praćenjima televizijskih programa čuli za promjene koje se odvijaju na otoku Krku. Dok u suprotnosti, mlađe stanovništvo koje ima veći kontakt s Internetom i povezanije je sa svime što se odvija u svijetu, nije bilo upoznato s inicijativom „Pametni otok“ ni s inicijativom „Pametni grad“ koja se još ranije počela provoditi u velikim gradovima kao što su Barcelona, New York, Dublin, itd.

Provođenjem intervjua, od mlađeg stanovništva se donekle očekivalo najviše informiranosti, inicijative i želje za provođenjem promjena ekološkog karaktera. Rezultati su pokazali upravo suprotno gdje mlađa populacija nije pokazala preveliku informiranost i interes za ekološke akcije koje su se dosad odvijale na otoku Braču. U današnjem ubrzanom svijetu upravo su mladi ti koji pokreću inicijative i akcije te dovode do promjena te se zbog toga treba više utjecati na njihovu angažiranost, informiranost, motivaciju i djelovanje. Upravo socijalna uključenost cjelokupnog lokalnog stanovništva predstavlja područje koje se najviše mora unaprijediti za mogućnost provođenja inicijative. To iziskuje organiziranje većeg broja okupljanja, raspravljanja i predavanja kako bi se moglo zajedničkim snagama doći do što boljeg rezultata.

Također, od četiri mjesta gdje se ispitivanje vršilo, jedino ispitanici iz Postira ističu kako imaju dobrog vođu na čelu kojem je stalo do prosperiteta naselja. Kao neki od prijedloga za poboljšanje situacije na otoku Braču, ističe se postavljanje iskrenih, poštenih, radišnih ljudi na čelima naselja koji bi bili spremni boriti se za dobrobit bez ikakvih osobnih interesa. Prema odgovorima ispitanika, zabilježen je manjak angažiranosti na čelima naselja, a upravo su oni ti koji bi trebali pokretati naselje te povećavati motiviranost i uključenost stanovništva. Treba se više raditi na povećanju informiranosti i obrazovanja lokalnog stanovništva kroz niz

seminara i predavanja kako bi bili upoznati sa svim pozitivnim i negativnim aspektima bilo kakvih projekata, uključujući i inicijativu „Pametni otok“.

7.ZAKLJUČAK

Nakon provedenog istraživanja i njegove analize moguće je zaključiti kako lokalno stanovništvo otoka Brača smatra kako je neka promjena izrazito potrebna. Naglasak se stavlja na važnost ulaganja velike količine vremena, novca i rada kako bi se otok mogao razvijati bez ikakvih negativnih posljedica za okoliš. Problem na Braču je što su samo određena naselja uspjela ostvariti neki uspjeh s turizmom, dok manja naselja ne znaju iskoristiti svoje potencijale. Upravo zbog toga, potrebno je postaviti obrazovane ljude na čelima naselja te postepeno raditi na poboljšanju svakodnevnih životnih navika, a da se pritom ne jave nikakve negativne posljedice za okoliš. Vezano za tematiku zapošljavanja mladih, ispitanici su iskazali kako uvijek ima posla na Braču, ali ne u svim strukama. Dosta mladih napušta otok jer nakon školovanja u gradovima i ostvarivanju određenih uspjeha, otok Brač ne nudi mogućnost zapošljavanja i napredovanja u određenim strukama. Također kao velik problem otoka Brača, prema izjavama ispitanika, je taj da ima dosta mladih koji bi mogli, ali ne žele raditi. U suprotnom, ima i onih mladih koji uspijevaju naći posao u svojoj struci, ali često nisu plaćeni koliko bi možda bili plaćeni u gradovima te zbog toga čak i oni napuštaju otok.

Turizam kao industrija ima najviše uspjeha na otoku Braču. Turistička sezona se dosta produljila u zadnjih sedam godina te više ne traje samo tri mjeseca, već čak šest mjeseci. Takve promjene rezultiraju velikim brojem poslova u smještajnim i prehrambenim turističkim kapacitetima. No tokom intervjua su se dobila saznanja da velik broj tih poslova obavljaju ljudi iz Slavonije jer lokalno stanovništvo ili nije zainteresirano ili ne radi u turističkoj industriji.

Otok Brač je otok s iznimnim potencijalima koji je kao otok uvijek bio ograničen granicama mora te je uvijek znao njegovati zemlju, more, poljoprivredu, svoje tradicije i kulturu. Danas, većina tih tradicija se dodatno budi upravo u turističke svrhe, a poljoprivreda biva očuvana samo u obliku maslinarstva, vinarstva i ribarstva, i to ne u svim naseljima. Biraju se poljoprivredne djelatnosti od kojih se može profitirati i živjeti. Tokom istraživanja je istaknuto kako je turizam već dovoljno razvijen te kako se treba raditi na otvaranju novih industrija kako bi otok Brač ojačao te prestao ovisiti samo o uspjehu turističke sezone.

Ovo istraživanje je ispitivalo spremnost lokalnog stanovništva za prihvaćanjem i provođenjem inicijative „Pametni otok“. Dobiveni su pozitivni i obećavajući rezultati gdje je svaki ispitanik iskazao volju i želju za provođenjem inicijative. Istaknuli su kako upravo zbog ljudske čudi, pogotovo otočana, ovakve promjene trebaju biti dobro prikazane stanovništvu na način da ih se polako pripremi za promjene te da se zatim postepenim i sporim koracima počnu provoditi promjene kako bi se stanovništvo naviklo. Također kao iznimno važan faktor javlja se financijska potpora koja je lokalnom stanovništvu od iznimne važnosti kao dodatna pomoć za ostvarenje ciljeva inicijative. Kad bi se izvršila informiranost i upoznavanje stanovništva s inicijativom, s poštenim ljudima na čelu te financijskom potporom, za lokalno stanovništvo, prihvaćanje inicijative ne bi uopće bilo upitno. Ovo istraživanje je ukazalo kako se treba dosta raditi na socijalnoj uključenosti stanovništva u donošenje odluka za dobrobit naselja te kako stanovništvo treba probuditi iz „zimskog sna“ i kod ovakvih promjena, a ne samo u svrhe početka nove turističke sezone.

LITERATURA:

1. Bakan, R., Datum nepoznat. Učinci turizma. Dostupno na: http://www.vsmi.hr/en/courses/course-materials/doc_download/4313-4-torta-ucinci-turizma.html (Pristupljeno: 8.12.2017.)
2. Barić, Ž., Ž., 2016. Primjena intervjuja kao istraživačke metode u knjižničarstvu. Sveučilište u Zadru: Odjel za informacijske znanosti, diplomski rad
3. Brač Online, 2015. Novi projekt zelenog Brača. Dostupno na: <http://www.braonline.com.hr/bracke-vijesti/gospodarstvo/16136-novi-projekt-zelenog-braca.html> (Pristupljeno: 25.7.2017.)
4. Brač online, 2016. Bračke općine. Dostupno na: <http://braonline.com.hr/bracke-opcine.html> (Pristupljeno: 15.11.2017.)
5. Blog dnevnik, 2009. Povijesni razvoj turizma u Hrvatskoj. Dostupno na: <http://blog.dnevnik.hr/hrvatskiturizam/2009/10/index.html#dan7> (Pristupljeno: 17.11.2017.)
6. Commissione Europea, 2017. Innovation of territories: Smart Islands Declaration signed in Brussels. Dostupno na: <https://www.researchitaly.it/en/projects/innovation-of-territories-smart-islands-declaration-signed-in-brussels/> (Pristupljeno: 10.11.2017.)
7. Coroyannakis, P., 2009. Isle-pact: RES ad Energy savings in Islands, (Internet) Dostupno na: http://www.aegean-energy.gr/pdf/milos-conf2009/The_ISLE-PACT_project.pdf (Pristupljeno: 8.2.2017.)
8. CPMR Conference of Peripheral Maritime Regions, Nepoznat datum. About CPMR. Dostupno na: <http://cpmr.org/who-we-are/> (Pristupljeno: 20.12.2017.)
9. Cyprus Energy Agency, 2017. Smart Islands Declaration is signed in Brussels. Dostupno na: <http://www.cea.org.cy/en/smart-islands-declaration-gets-signed-brussels/> (Pristupljeno: 1.12.2017.)
10. DAFNI, 2018. About DAFNI Network of Sustainable Greek Islands. Dostupno na: <http://www.dafni.net.gr/en/home.htm> (Pristupljeno: 15.1.2018.)
11. Demark, N., 2017. Illegal marina blooming in Lučice Bay on Brač island. Dostupno na: <https://www.total-croatia-news.com/news/21458-illegal-marina-blooming-in-lucice-bay-on-brac-island> (Pristupljeno: 15.12.2017.)

12. Dobrota, A., 2015. Održivi turizam-što to zapravo znači?. Zajednica iznajmljivača.18. studenog. Dostupno na: <http://www.apartmanija.hr/zajednica/aktualno/odrzivi-turizam> (Pristupljeno 12.12.2017)
13. Dobrota, A., 2016. Turizam u funkciji očuvanja prirodne i kulturne baštine. Zajednica iznajmljivača. 31.Listopada. Dostupno na: <http://www.apartmanija.hr/zajednica/aktualno/turizam-u-funkciji-ocuvanja-prirodne-i-kulturne-bastine> (Pristupljeno: 12.12.2017.)
14. Eurelectric, 2018. About Eurelectric. Dostupno na : (<http://www.eurelectric.org/about-us/> (Pristupljeno: 11.12.2017.)
15. European Climate Adaption Platform, 2015. Adaptation of integrated coastal management plans. Dostupno na: <http://climate-adapt.eea.europa.eu/metadata/adaptation-options/adaptation-of-integrated-coastal-management-plans> (Pristupljeno: 26.12.2017.)
16. European Commission, 2018. European Maritime and Fisheries Fund (EMFF). Dostupno na:https://ec.europa.eu/fisheries/cfp/emff/clld_en (Pristupljeno15.1.2018.)
17. European Commission, 2013. Community-led local development. Dostupno na: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/community_en.pdf (Pristupljeno: 24.12.2017)
18. European Commision, 2018. Energy. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/energy/en/about-us> (Pristupljeno: 20.1.2018.)
19. European Economic and Social Comitee, 2015. Smart Island Project: Project description, (Internet), Dostupno na: <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.smart-islands> (Pristupljeno: 8.2.2017.)
20. Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Nepoznat datum. Turizam i okoliš. Dostupno na: <https://fmtu.lumens5plus.com/sites/fmtu.lumens5plus.com/files/94-5009434e5bcf975982021b6a71072c7a.pdf> (Pristupljeno: 10.11.2017.)
21. Friedrich-Ebert-Stiftung, 2016. Smart Island Projects nad Stratege.(Internet), Dostupno na: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/athen/12860.pdf> (Pristupljeno: 1.11.2017.)
22. Hina, S.,S., 2017. Plenković: Novi Zakon o otocima imat će koncepcije tzv. 'pametnih otoka'. Dostupno na: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/plenkovic-novi-zakon-o-otocima-imat-ce-koncepcije-tzv-pametnih-otoka-20170814> (Pristupljeno:12.12.2017.)
23. Institut za turizam , 2015. Strategija razvoja turizma grada Supetra za razdoblje od 2016. do 2020. (Internet), Dostupno na:

- <http://gradsupetar.hr/images/docs/Strategija%20razvoja%20turizma%20grada%20Supetra.pdf> (Pristupljeno: 23.2.2017.)
24. Kuveždić, H., 2001. Razvoj i suvremeno stanje turizma na otoku Braču. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/84581> (Pristupljeno: 23.2.2017.)
25. Lider, H., 2017. Potpisana 43 ugovora za razvojne projekte na otocima u iznosu od 19 milijuna kuna. Dostupno na: <https://lider.media/aktualno/biznis-i-politika/hrvatska/potpisana-43-ugovora-za-razvojne-projekte-na-otocima-u-iznosu-od-19-milijuna-kuna> (Pristupljeno: 15.12.2017.)
26. Mikačić, V., 1993. *Otočni turizam Hrvatske*. pregledni rad, Zagreb: Institut za turizam.
27. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, 2015. *Turizam u brojkama 2015*. (Internet), Dostupno na: <http://www.mint.hr/UserDocsImages/TUB2015HR.pdf> (Pristupljeno 11.7.2017.)
28. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, 2016. *Predstavljanje cikloturističke karte otoka Brača*. Dostupno na: <http://www.odrzivi.turizam.hr/default.aspx?id=4606> (Pristupljeno 10.11.2017)
29. MVEP, Datum nepoznat. Održivi razvoj. MVEP. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/odrzivi-razvoj/> (Pristupljeno: 10.12.2017.)
30. Općina Selca, 2011. Završetak kapitalnih projekata. Dostupno na : http://www.selca.hr/novosti/zavrsetak-kapitalnih-projekata.php#.Wpwm_tXibiU (Pristupljeno 20.01.2018.)
31. Osman, Z., 2015. Projekt bioplinskog postrojenja. Dostupno na : http://repozitorij.fsb.hr/4886/1/Osman_2015_diplomski.pdf (Pristupljeno: 19.11.2017.)
32. Otok-Brač, Datum nepoznat. Otok Brač detaljno. Dostupno na: <http://www.otok-brac.info/lokacije2/brac-opis.htm> (Pristupljeno 13.11.2017.)
33. Pact of Islands, 2011. Sustainable energy action plan. Dostupno na : http://www.energy-cities.eu/db/Aradippou_ISLEPACT_SEAP_EN.pdf (Pristupljeno: 20.11.2017.)
34. Passas, I., 2016. Smart Islands Projects and Strategies. Urenio. Dostupno na: <http://www.urenio.org/2016/11/07/smart-islands-projects-and-strategies> (Pristupljeno: 12.11.2017.)

35. Plan gospodarenja otpadom Republike Hrvatske 2015.-2021. Dostupno na: http://www.mzoip.hr/doc/nacrt_plana_gospodarenja_otpadom_republike_hrvatske_za_razdoblje_2015-2021.pdf (Pristupljeno 14.6.2017.)
36. Regional Development agency Dubrovnik Neretva County, 2017. Declaration for Smart islands signed in Brussels. Dostupno na : <http://www.dubrovnik-neretva.eu/news/458-declaration-for-smart-islands-signed-in-brussels> (Pristupljeno: 14.2.2017.)
37. Sablić, M., 2016. *Uloga lokalne zajednice u turističkom razvoju: Studija slučaja otok Vis*. Diplomski rad. Split
38. Slobodna Dalmacija, 2016. *Osam žena pokreće otoke: Svi imamo probleme ajmo nešto napraviti zajedno*, (Internet), Raspoloživo na: <http://www.slobodnadalmacija.hr/dalmacija/split-zupanija/clanak/id/428872/osam-zena-pokrece-otoke-svi-imamo-iste-probleme-ajmo-nesto-napravit-zajedno> (Pristupljeno 19.7.2017.)
39. Smart island initiative, 2017. The initiative. Dostupno na <http://www.smartislandsinitiative.eu/en/about.php> (Pristupljeno: 10.11.2017.)
40. Smart Islands Initiative, Datum nepoznat. Smart Island Declaration. Dostupno na: http://www.smartislandsinitiative.eu/pdf/Smart_Islands_Declaration.pdf (Pristupljeno: 11.11.2017.)
41. Smilegov Multilevel governance, Datum nepoznat. *The Smilegov idea*. (Internet stranica), Dostupno na: <http://www.sustainableislands.eu/> (Pristupljeno 15.7.2017.)
42. Smilegov Multilevel governance, datum nepoznat. The pact of islands. Dostupno na: <http://www.sustainableislands.eu/pact-of-islands/what-is-pact-of-islands.html> (Pristupljeno: 12.12.2017.)
43. Smoljanović, A. i Smoljanović, M., 2011. Temeljne značajke stanovnika srednjodalmatinskih otoka popisne 2011.godine. Dostupno na: <http://www.nzjz-split.hr/zavod/images/vijesti/sluzbe/jz/TemeljneZnacajke.pdf> (Pristupljeno: 20.11.2012.)
44. Struja iz prirode, datum nepoznat. Fotonaponska elektrana Perković trade Imotski. Dostupno na : <https://www.strujaizprirode.com/projects/fotonaponska-elektrana-perkovic-trade-imotski/> (Pristupljeno: 20.1.2018.)
45. Šimičević, M., 2016. Održivi razvoj turizma u mjestu Maslenica. Dostupno na: <https://repozitorij.unizd.hr/islandora/object/unizd%3A468> (Pristupljeno: 12.1.2018.)

46. Škrlec, D., 2017. Hrvatski otoci potpisali danas u Bruxellesu Deklaraciju o pametnim otocima. Dostupno na: <https://www.davor-skrlec.eu/hrvatski-otoci-potpisali-danas-u-bruxellesu-deklaraciju-o-pametnim-otocima/> (Pristupljeno: 15.2.2017.)
47. The World Bank, 2018. 3 big ideas to achieve sustainable cities and communities. Dostupno na: <http://www.worldbank.org/en/news/immersive-story/2018/01/31/3-big-ideas-to-achieve-sustainable-cities-and-communities> (Pristupljeno: 20.2.2018.)
48. Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D. i Pološki Vokić, N., 2010. *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada*. Zagreb: M.E.P.d.o.o.
49. Tosun, C., 2000. *Limits to community participation in the tourism development process in developing countries*. Tourism management 21 (613-633), Ankara Turkey: School of tourism and hotel management, Bilbert University
50. Trinajstić, M., 2017. *Krk potpisao pristupnicu za ekipu "Pametni otoci"*, Novi list. Dostupno na: <http://www.novilist.hr/Vijesti/Regija/Otoci/Krk-potpisao-pristupnicu-za-ekipu-Pametni-otoci> (Pristupljeno: 8.2.2017.)
51. Urbact, 2014. What are Integrated Territorial Investments?. Dostupno na: <http://urbact.eu/what-are-integrated-territorial-investments> (Pristupljeno: 20.10.2017.)
52. URBOS biro za prostorno planiranje, urbanizam i zaštitu okoliša, 2016. Izmjene i dopune prostornog plana uređenja općine Pučišća. Dostupno na: <http://www.pucisca.hr/dokumenti/ID-PPUO-PUCISCA/OBRAZLO%C5%BDENJE%20IDPPUO%20PU%C4%8CI%C5%A0%C4%86A.pdf> (Pristupljeno: 20.1.2018.)
53. Verčić, A.T., Ćorić, D.S. i Vokić, N.P. 2010. *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada*. Zagreb: M.E.P.d.o.o.
54. Vidučić, V., 2007. Održivi razvoj otočnog turizma Republike Hrvatske, (Internet), Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/13166> (Pristupljeno: 8.2.2017.)
55. Vox Feminae, Datum nepoznat. Zajedno prema samoodrživosti na otoku Braču. (Internet stranica), Dostupno na: <http://www.voxfeminae.net/vijestice-list/hrvatska/item/3200-samoodrzivost-na-otoku-bracu> (Pristupljeno 15.6.2017.)
56. Vox Femiane, 2015. Zemlja za nas. Dostupno na: <http://www.voxfeminae.net/info-baza/udruge/item/7109-zemlja-za-nas> (Pristupljeno 7.5.2017.)
57. Vučić, S., Randelović, M. i Đorđević, D., 2002. Održivi turizam kao potreba suvremenih turističkih kretanja. Časopis departmana za geografiju, turizam i hotelijerstvo, str. 28-29.

58. Zlatar, J., 2010, *Odrednice turističke djelatnosti u smjeru održivog razvoja – primjer mjesta Povlja na otoku Braču. Pregledni rad.*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja Dostupno na: file:///C:/Users/Luce/Downloads/SiP_2010_2_Zlatar.pdf (Pristupljeno:10.11.2017)
59. Zlatar Gamberožić, J. i Tonković, Ž., 2016. From mass tourism to sustainable tourism: a comparative case study of the island of Brač. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=248730 (Pristupljeno: 12.1.2018.)
60. Ževrnja, Z., 2017. Analiza turističke sezone 2016. godine na području Splitsko-dalmatinske županije i osnovne smjernice za pripremu turističke sezone 2017. s Prijedlogom zaključka o prihvatanju. Dostupno na: <https://www.dalmacija.hr/DesktopModules/EasyDNNNews/DocumentDownload.ashx?portalid=0&moduleid=1860&articleid=4966&documentid=1718> (Pristupljeno: 12.1.2018.)

POPIS SLIKA I TABLICA

Popis slika:

Slika 1: Prvi dio vremenske linije razvoja koja je dovela do stvaranja inicijative

Izvor: izrada autora prema podjeli na <http://www.smartislandsinitiative.eu/en/history.php>

Slika 2: Drugi dio vremenske linije razvoja koja je dovela do stvaranja inicijative

Izvor: izrada autora prema podjeli na <http://www.smartislandsinitiative.eu/en/history.php>

Slika 3: Položaj otoka Brača

Izvor: http://www.tzo-pucisca.hr/wp-content/gallery/island-of-brac/map_brac.jpg; učitano 20.11.2017.

Slika 4: Graf sa rezultatima popisa stanovništva od 1857. do 2011.godine na otocima

Izvor: <http://www.nzjzsplit.hr/zavod/images/vijesti/sluzbe/jz/TemeljneZnacajke.pdf>; učitano:21.11.2017.

Slika 5: Kriteriji za odabir uzorka ovog diplomskog rada

Izvor: autor rada

Slika 6: Karakteristike uzoraka istraživanja

Izvor: Autor rada

Popis tablica:

Tablica 1: Ključna područja intervencije inicijative „Pametni otok“;

Izvor: izrada autora prema podjeli na <http://www.smartislandsinitiative.eu/en/index.php>,
učitano 15.11.2017.

PRILOG 1: UPITNIK INICIJATIVE „PAMETNOG OTOKA“

1. dio pitanja

1. Kako bi u jednoj rečenici opisali otok Brač?
2. Koja je razlika života ljeti i zimi na Braču?
3. Gledano s Vašeg aspekta kako biste opisali suodnos Brača i turizma?
4. Smatrate li da postoji ravnoteža turističke ponude i potražnje?
5. Smatrate li da turisti na otoku Braču vrše pritiske na resurse?
6. Jeste li upoznati s nekim od projekata na otoku koji se zalaže za očuvanje okoliša; smanjenje krutog otpada itd.?
7. Koja je prva asocijacija koja vam padne na pamet na spomen dva pojma: otok Brač i zapošljavanje mladih?
8. Smatrate li uvođenje tehnologije dobrodošlim ili se zalažete za njegovanje postojećih načina poslovanja?
9. Ukoliko želite zadržati stare običaje s današnjim ritmom života i sa sveprisutnim rastom turizma smatrate li mogućim napredovanje u poslovanju?
10. Smatrate li da turizam preuzima kompletno vodstvo za ostvarivanje prihoda na Braču?
11. Što se dogodilo sa poljoprivrednim djelatnostima, ribarstvom? Smanjuje li se broj obitelji koji se bave time?
12. Smatrate li da EU može pomoći s rješavanjem određenih problema i dobivanjem statusa eko otoka?

2.dio pitanja

13. Jeste li ikad čuli za inicijativu „Pametni otok“ ili „Smart island“ prije dostavljanja materijala za ovaj razgovor?
14. Smatrate li da Brač ima potencijala postati jedan od predstavnika pametnih otoka?
15. Smatrate li da je moguće uz status „pametnog otoka“ povećati prihode i konkurentnost otoka na tržištu te ostvariti veći broj turističkih dolazaka?
16. Smatrate li da će taj status privući veći broj dobrostojećih turista?
17. Smatrate li da bi titula „Pametnog otoka“ smanjila masovni turizam?
18. Biste li Vi kao lokalni stanovnik prihvatili promjene koje inicijativa nosi? Smatrate li da bi time otok istovremeno zaštitio svoje resurse i ostvario veće prihode ?
19. Mislite li da bi se veći broj mladih zadržao na otocima?
20. Smatrate li da je stanovništvo spremno prilagoditi se potrebnim promjenama za provođenje inicijative na otoku?
21. Pod kojim uvjetima smatrate da bi lokalno stanovništvo bilo zainteresirano mijenjati načine poslovanja i života u svrhu očuvanja okoliša?

3. dio pitanja:

22. Smatrate li da bi se moglo utjecati na smanjenje sezonalnosti te na proširenje turističkih aktivnosti tijekom cijele godine?
23. Smatrate li da bi ulaganjem u promjene određene poslovnice povisile cijene svojih proizvoda?
24. Smatrate li da bi status „Pametnog otoka“ privukao elitniju klijentelu te samim time doveo do ostvarenja većeg prihoda?
25. Koliko bi se zapravo vaše poslovanje promijenilo prihvaćanjem inicijative i što bi se sve promijenilo? Gledano kratkoročno i dugoročno, smatrate li to pozitivnim ili negativnim za uspjeh tvrtke i zašto?